

KUALA LUMPUR

dari Perspektif

Haji Abdullah Hukum

Haji Abdullah Hukum Bin Abdul Rahim (1835-1943).

Adnan Haji Nawang

KUALA LUMPUR

dari Perspektif

Haji Abdullah Hukum

BERITA PUBLISHING SDN. BHD.

KUALA LUMPUR

1997

018748

BERITA PUBLISHING SDN. BHD. (15654-K)
Balai Berita, 31, Jalan Riong, 59100 Kuala Lumpur, MALAYSIA.
Tel: 03-2824322 Faks: 03-2821605

Ahli Persatuan Penerbit Buku Malaysia
No. Keahlian: 8105

© Berita Publishing Sdn. Bhd. 1997
Pertama kali diterbitkan 1997

Semua hak terpelihara.

Sebarang bahagian dalam buku ini tidak boleh diterbitkan semula,
disimpan dalam bentuk yang boleh dipergunakan semula atau dipindahkan,
sama ada dengan cara elektronik, mekanik, penggambaran semula, perakaman
atau sebagainya tanpa kebenaran terlebih dahulu daripada
Berita Publishing Sdn. Bhd.

ISBN 967-969-460-7

Perpustakaan Negara Malaysia Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan

Adnan Nawang

Kuala Lumpur dari perspektif Haji Abdullah Hukum / Adnan Nawang.
Mengandungi indeks
ISBN 967-969-460-7

1. Kuala Lumpur (Wilayah Persekutuan)—History—1850- .
2. Abdullah Hukum bin Abdul Rahim, Haji. 1835-1943. I. Judul.
959.5116

Ditater huruf oleh Berita Publishing Sdn. Bhd.

Rupa taip teks: Goudy

Saiz taip teks: 12/15 poin

Dicetak oleh:

Angkatan Edaran Ent. Sdn. Bhd. (279409-U)

2, Jalan Nilam 1/6,

Sungai Hi-Tech Industrial Park, Batu Tiga,

40000 Shah Alam

Selangor Darul Ehsan

M
917840

M
959 5116

16 JAN 1998

Perpustakaan Negara
Malaysia

Kandungan

<i>Satu Catatan Pengalaman</i>	
<i>Haji Abdullah Hukum</i>	vii
1 Riwayat Kuala Lumpur 24 Tahun Sebelum Pernaungan British	1
2 Riwayat Kuala Lumpur pada Penghujung Perintah Melayu	9
3 Perempuan Melayu Sudah pun jadi Pahlawan	19
4 Mula-mula Dibuka dengan Aman	27
5 Melantik Orang Besar	33
6 Riwayat Haji Abdullah Hukum	38
7 Riwayat Kuala Lumpur dan Tuan Haji Abdullah Hukum	43
<i>Nota Hujung</i>	51
<i>Indeks</i>	53
<i>Lampiran</i>	55

Satu Catatan Pengalaman Haji Abdullah Hukum

DALAM buku ini suatu pengalaman hidup yang dilalui oleh Haji Abdullah Hukum Bin Abdul Rahim (1835–1943) akan diperkenalkan kepada pembaca, khususnya peminat sejarah tanah air. Pengalaman tersebut dirakamkan melalui temu bual dengan beliau oleh pengarang *Warta Ahad*¹ dan disiarkan secara bersiri di dalam tujuh keluarannya.² Walaupun catatan pengalaman beliau itu merupakan satu cebisan sahaja daripada keseluruhan pengalaman hidupnya, namun perkara-perkara yang dirasakannya penting dan menarik untuk diketahui oleh pembaca akhbar ketika itu telah juga disentuh. Catatan ini sedikit sebanyak dapat membantu kita memahami aspek-aspek tertentu sejarah Kuala Lumpur.

Satu perkara yang perlu dijelaskan di sini ialah bahawa tulisan itu hanyalah satu catatan seorang wartawan. Beliau hanya mencatatkan kandungan temu bual itu tanpa memberi penjelasan lebih lanjut mengenai peristiwa atau nama-nama pembesar dan orang perseorangan yang disebut di dalamnya. Semasa tulisan ini diterbitkan di dalam akhbar pada tahun 1935, ada di kalangan pembaca akhbar pada ketika itu mungkin dapat mengenali atau

mengetahui individu-individu yang disebutkan, tetapi tidak pada generasi sekarang ini. Namun begitu, ia masih tidak menjejaskan nilai tulisan tersebut sebagai satu dokumen sejarah yang penting; malah pengarang akhbar tersebut patut dipuji atas usahanya merakam serta menghasilkannya. Apa yang masih diperlukan ialah satu kajian yang lebih mendalam supaya segala kisah yang tercatat di dalamnya dapat diletakkan dalam perspektif sejarah yang lebih jelas.

Haji Abdullah Hukum berketurunan Kerinchi telah berhijrah dari Sumatera ke Semenanjung Tanah Melayu bersama bapanya pada tahun 1850. Ketika itu beliau berusia 15 tahun. Sejak itu hingga ke akhir hayat beliau menetap di Selangor dan Kuala Lumpur. Beliau boleh dikatakan turut terlibat secara langsung dalam pembangunan Kuala Lumpur. Umpamanya, beliau merupakan ketua yang membuka kawasan Pudu-Bukit Bintang dan membuka kebun di Bukit Nenas selain kawasan Sungai Putih. Pada hari ini Sungai Putih dikenali sebagai Jalan Bangsar. Di sekitar kawasan Sungai Putih terdapat sebuah kampung Melayu yang dinamakan sempena nama beliau, iaitu Kampung Abdullah Hukum.

Haji Abdullah Hukum adalah salah seorang juak-juak kepada Raja Mahmud Bin Sultan Muhammad. Raja Mahmud adalah waris negeri Selangor yang pernah menjadi Ahli Majlis Selangor. Raja Mahmud dikenali pada zamannya sebagai Tengku Panglima Raja Selangor dan merupakan seorang panglima Melayu terulung di Semenanjung.³

Dilihat sepintas lalu, pengalaman yang dilalui oleh Haji Abdullah Hukum sepanjang hayatnya di Selangor dan di Kuala Lumpur selama lebih 90 tahun, ternyata bahawa beliau telah melalui liku-liku hidup perantauan yang menarik. Beliau telah merasai lebih dua dekad hidup di zaman “keris dan pemuras” di bawah pemerintahan raja-raja Melayu dan lebih tujuh dekad berikutnya di bawah pemerintahan British.

Satu kesan nyata daripada pengalaman hidup ini ialah Haji Abdullah Hukum dapat melihat perubahan yang berlaku ke atas masyarakat Melayu dengan jelas, khususnya yang berada di Kuala Lumpur akibat daripada penjajahan British. Sewaktu zaman “keris

dan pemuras” Sultan Selangor (Sultan Abdul Samad 1857–1898) serta pembesar dan penghulunya berkuasa penuh di negeri itu. Walau bagaimanapun, setelah Kuala Lumpur menjadi ‘maju’, bukan sahaja pembesar serta penghulunya kehilangan fungsi dan peranan, malah nama mereka juga tidak begitu diketahui lagi oleh generasi hari ini berbanding dengan Yap Ah Loy (1837–1885) yang hanya merupakan seorang imigran dan Kapitan Cina, bukannya pembesar negeri Selangor.

Dalam rentetan ini, kisah Haji Abdullah Hukum mengenai Kuala Lumpur sepanjang 50 tahun dahulu, iaitu merujuk kepada zaman selepas 1850-an amat menarik untuk diberi perhatian. Pertamanya, beliau telah cuba menerangkan secara tidak langsung di dalam ceritanya ini bahawa di Kuala Lumpur sebelum kedatangan British (malah sebelum munculnya Yap Ah Loy) telah pun berdiri kukuh satu struktur pentadbiran tradisional di setiap kawasan seperti Hulu Kelang, Gombak dan Cheras di bawah pembesarnya sendiri. Mereka bertanggungjawab sepenuhnya dalam segala urusan yang berlaku di daerah kuasa masing-masing.

Kedua, penduduk Melayu Kuala Lumpur yang sememangnya tidaklah ramai, dari semasa ke semasa menjadi semakin tersisih akibat daripada kemasukan kaum imigran, terutamanya orang Cina. Kuala Lumpur pada awal tahun 1930-an sudah jauh berbeza dengan Kuala Lumpur pada tahun 1850-an, iaitu zaman awal kedatangan Haji Abdullah Hukum. Apa yang dilihat oleh beliau, terutamanya mengenai penglibatan orang Melayu dalam bidang perniagaan kecil atau perniagaan di pasar-pasar di sekitar Kuala Lumpur atau di Selangor amnya, amat jauh berbeza daripada apa yang berlaku di negeri asalnya Sumatera. Ini dapat dilihat dan dibuat perbandingan oleh beliau apabila singgah di sebuah pekan tidak jauh dari kampungnya semasa dalam perjalanan melawat kampungnya sendiri pada tahun 1930-an. Haji Abdullah Hukum berasa amat hairan melihat betapa segala jenis atau corak perniagaan yang terdapat di situ diusahakan oleh orang Melayu sedangkan di Kuala Lumpur keadaannya amat berbeza. Dari luahan perasaan yang agak berlebihan itu, beliau berkata, “Pendeknya pada pendapat saya

pekan itu bukan sahaja ahli penjual dan pembeli di situ semuanya Melayu tetapi ialah juga warna dan baunya semua Melayu". Begitulah perspektif seorang yang pernah terlibat secara langsung dan tidak langsung dalam pembangunan Kuala Lumpur di penghujung abad ke-19 dan awal abad ke-20. Dokumen yang terlampir membuktikan hakikat ini.

Teks asalnya dalam tulisan Jawi dilampirkan, tetapi untuk kemudahan para pembaca, transkripsi ke Rumi telah dilakukan.

Adnan Haji Nawang
Kuala Lumpur
November 1996

Riwayat Kuala Lumpur

24 Tahun Sebelum Pernaungan British

(Di dalam Ingatan Seorang Penduduk yang Tua Sekali)⁴

PERINGATAN—lebih dahulu hendaklah kita mengaku bahawa riwayat Kuala Lumpur yang akan kita hidangkan di bawah ini bukanlah memang telah tertulis tetapi kita turunkan ia daripada ingatan seorang yang boleh dihitung sebagai seorang yang tertua sekali di antara beberapa banyak penjajah yang menyelenggara ke tanah Semenanjung ini pada zaman dahulu dari gugusan pulau-pulau Melayu. Oleh sebab itu, hendaklah kita mengaku jua bahawa riwayat itu bukanlah pada tarikh yang tersusun melainkan suatu ingatan yang kita fikirkan boleh mendatangkan seronok kepada pembaca-pembaca kitab *al-muhtaramin* (yang dihormati) terutama sekali oleh kerana riwayat ini berkait dengan cerita-cerita perang Melayu zaman “keris dan pemuras”.

Beliau berasal dari kariah Sungai Abu jajahan Sungai Penoh negeri Kerinchi (Sumatera). Namanya yang asal ialah nama yang diberi kepadanya oleh nenek mamaknya ketika mengerat pusatnya menurut adat Melayu ialah Muhammad Rukun dan kemudian digelar menurut adat jua sebagai Arya Jaya. Beliau dapat menunaikan fardu hajinya ke Baitullah Al-Haram dari Selangor

dengan sebuah kapal api yang mula-mula sekali belayar ke Jeddah menggantikan kapal-kapal layar zaman itu. Beliau bergelar pula di Padang Arafah sebagai Haji Abdullah Hukum, iaitu namanya yang termasyhur sekarang ini. Sedang ayahandanya bernama Sekancing ertinya "kunci pintu" bergelar Tuk Pangku dan kemudiannya mendapat gelaran Haji Abdul Rahim di Padang Arafah.

Beliau tidak dapat menerangkan tarikh beranakanya tetapi cukup ingat kepada masa berdagangnya ke Tanah Melayu ini pada tahun 1850 pada masa berumur kira-kira 15 tahun dan semenjak itu hingga sampai masa sekarang beliau kekal diam di sini.

Menurut keterangan itu bahawa Tuan Haji Abdullah Hukum itu pada masa dia telah berumur 100 tahun dan telah tinggal di Selangor selama 85 tahun di antaranya 24 tahun di bawah perintah Melayu (1850-1874) dan 61 tahun di bawah pemerintahan Inggeris (1874-1935).

Sungguhpun sekarang beliau berumur 100 tahun dan telah digusar oleh uzur tuanya masih tegap jika dibanding dengan orang yang termuda dua-tiga puluh tahun daripadanya. Beliau masih terus-menerus boleh sembahyang Jumaat ke masjid atau menghadiri kenduri-kenduri yang besar ataupun majlis-majlis syarahan berkenaan dengan agama. Waima ingatannya *masya-Allah* beliau cukup mempunyai ingatan yang sihar sehingga beliau boleh ingat nama-nama dan bangsa sahabat dan rakannya yang telah berkubur 60 atau 70 tahun dahulu istimewa lagi sesuatu kejadian yang patut dikenang pada tempat-tempat yang patut diingati. Barangkali tidak mencapai kepadanya pepatah Arab "perkara hafaz itu pada sisi orang yang buta".

Satu daripada perkara-perkara yang sangat-sangat disukai oleh beliau ialah berkisah. Jika ditanya beliau akan kelihatan sangat-sangat bergirang menceritakan riwayat hidupnya yang telah lalu yang mengandungi berbagai-bagai sengsara dan kecemasan yang menyeramkan tengkok yang telah ditempuhnya.

Pada masa ini barangkali tidak akan didapati seorang tua yang boleh menceritakan riwayat Kuala Lumpur lebih dari beliau. Dalam suatu perjumpaan khas baru-baru ini Tuan Haji Abdullah Hukum telah berkisah kepada wakil *Warta Ahad* seperti berikut:

Pada masa saya berumur kira-kira 15 tahun saya dibawa berdagang oleh ayahanda saya meninggalkan negeri. Kami keluar dari tanah Sumatera melalui Pekan Baharu (Siak) dengan sebuah sekoci belayar menuju tanah Semenanjung dan menempat ke Melaka pada tahun 1850. Apabila sampai ke Melaka maka kami pun menumpang di rumah Datuk Dagang bernama Haji Said, iaitu bapa saudara bagi Almarhum Tambi Abdullah yang terkenal kaya di Kuala Lumpur dan bergelar "Datuk Abdullah". Adapun ketuaan orang Melaka masa itu ialah Wan Cilik namanya tinggal di Semabuk Batu Tiga. Negeri Melaka masa itu memang telah takluk di bawah perintah Inggeris. Pekannya kecil sahaja. Ada sedikit-sedikit rumah batu, itu pun rendah-rendah dan separuh rumah-rumah itu betul di tepi pantai Melaka. Perniagaan masa itu banyak di tangan orang Melayu; berkedai kain dan menjual makanan. Ada juga Cina berkedai menjual sayur. Beras masa itu datang dari luar negeri. Keadaannya merah tetapi beras keluaran negeri putih dan baik. Ada juga sedikit-sedikit orang Kerinchi mencari rezeki di situ.

Setelah berhenti tiga hari lamanya di Melaka itu, maka kami pun belayar pula dengan sebuah nadil menuju Pengkalan Kempas. Nadil yang kami tumpang itu memungghah kain dan barang-barang lain di Pengkalan Kempas. Kami pun naik ke darat. Saya mengambil upah menggalas kain dari Pengkalan Kempas ke Sungai Ujong. Upahnya sekati lima sen sahaja dari seorang saudagar kaya orang Kerinchi bernama Haji Abdul Rahman. Dengan jalan itulah kami sampai di Sungai Ujong.

Berhentilah saya di Sungai Ujong selama lapan hari dengan maksud hendak mencari pekerjaan tetapi tak dapat. Masa itu Sungai Ujong belum masuk di bawah perintah Inggeris dan pemerintahnya ialah Almarhum Datuk Kelana Sendeng namanya. Cina telah ada membuka lombong di situ dan sebab tiada pekerjaan maka kami pun beredar menuju Kuala Lumpur kerana kata-kata orang banyak pekerjaan di Kuala Lumpur boleh bertanam sayur dan boleh melampau.

Ketika itu ada pula kumpulan orang Inggeris menggalas kain hendak berangkat ke Kuala Lumpur, maka kami tumpanglah kumpulan itu. Berjalan ikut berjalan dan berhenti ikut berhenti

pula. Adapun jauhnya perjalanan itu ialah tiga hari tiga malam. Saya mula-mula melihat kejadian yang dahsyat apabila sampai ke Kajang, iaitu melihat perlawanan senjata yang dinamakan bertikam. Seorang sampai mati ditikam oleh orang ramai dan darahnya mengalir sebabnya ialah kerana perempuan. Akhirnya, kami pun sampailah di Kuala Lumpur lalu menumpang di rumah Haji Abdul Ghani orang Air Bangis berkedai (Java Street sekarang).

Pemandangan di Kuala Lumpur

Kuala Lumpur pada masa itu sibuk cara zaman dahulu. Ada dua lorong sahaja, iaitu Java Street dan Market Street sekarang manakala Ampang Street (Lorong Ceti) yang ramai sekarang ini masih kolam ikan dipunyai oleh Almahrum Sutan Puasa.

Rumah-rumah kedai masa itu atap bertam dinding pelupuh (buluh) dan orang yang berniaga di situ seperti menjual kain-kain dan makanan semuanya orang Melayu, iaitu bangsa Rawa dan Mendahiling dan ketuaan masa itu ialah Sutan Puasa dan Raja Bilah. Kedua-dua ketua ini mengutip hasil dagangan yang lalu lintas melalui Sungai Kelang atau Sungai Gombak. Adapun cukai timah ialah seringgit sebahara (tiga pikul).

Adapun Setapak sekarang di hulu Sungai Tapak namanya dan Hulu Gombak sekarang Air Panas namanya. Maka Sutan Puasalah yang membuka sawah pada kedua-dua tempat ini. Tuan Haji Abdullah Hukum berkata lagi—saya ingat mengambil bahagian mengambil upah membuat tali air di Serambut (Batu Lima Setapak sekarang) dan juga di tempat-tempat lain diupah oleh Sutan Puasa.

Sawah yang dibuka Sutan Puasa itu mudah sahaja. Apabila tali air sudah siap maka orang ramai barang siapa sahaja boleh membuat sawah tetapi syaratnya hendaklah membayar cabut 10 gantang padi pada tiap-tiap seratus gantang (10 peratus) kepada Sutan Puasa apabila habis musim menuai. Kiraan membayar cabut itu tidak begitu keras hanya mengikut pengakuan masing-masing orang yang

Pandangan Kuala Lumpur pada awal tahun 1880-an.

Ehsan daripada Arkib Negara.

Jambatan Gombak pada tahun 1884.

Ehsan daripada Arkib Negara.

bersawah sahaja. Pendeknya berapa yang dihantarkan orang kepadanya itulah diterimanya.

Lepas daripada mengambil upah membuat tali air itu saya melampan di Setapak berkekalan kira-kira tiga tahun lamanya. Masa itu tiada apa-apa huru-hara dalam Kuala Lumpur. Semua orang Melayu tinggal dalam aman dan tetuaan semuanya orang Mendahiling.

Perang Cheras

Pergaduhan yang mula-mula saya ingat ialah di Cheras. Cheras pada masa itu di bawah perintah Datuk Bandar Patok namanya. Datuk Dagang Ronggok namanya orang Batu Sara datang dari sebelah Kelang dengan segala hulubalanginya melanggar Cheras. Perang pun pecah maka kedua-dua pihaknya pun mengadu senjata seperti keris dan sundang ada setengah hari lamanya. Banyak kedua-dua pihaknya luka dan Datuk Bandar Patok kena seliang pada urat tangan kanannya tetapi tiada yang sampai maut. Akhirnya pihak Datuk Bandar Patok pun tewas dan lari. Maka Cheras pun alah dirampas oleh Datuk Dagang Ronggok segala harta benda termasuk seorang perempuan janda nama Che Halus ditawannya dan dihawanya balik ke Kelang.

Adapun Datuk Bandar Patok itu apabila telah kena parah dia pun jatuh ke Sungai Langat kata orang telah mati. Tetapi yang sebenarnya dia hanyut dan dapat naik pada suatu tanjung. Apabila perahu lalu dia pun menumpang ke Kajang lalu berubat.

Apabila Cheras telah menjadi padang tekukur ditinggalkan oleh musuhnya maka sekalian orang yang lari tadi masuk balik didapati telah tinggal abu sahaja. Datuk Bandar Patok balik tetapi kemudian pindah ke tempat lain lalu berpulang ke Rahmatullah.

Adapun Raja Selangor masa itu ialah Almarhum Sultan Abdul Samad bersemayam di bandar Langat (Kuala Langat). Di situlah tempat orang besar menghadap atau menerima titah apa-apa yang hendak dibuat. Perkara meminta tanah hendaklah dengan

Sultan Abdul Samad—
Sultan Selangor yang keempat.

Ehsan diripada The New Straits Times Press (M) Berhad.

Tinggal rangka ... bekas istana Sultan Abdul Samad di Jugra.

Ehsan diripada The New Straits Times Press (M) Berhad.

kebenaran Sultan dan jika ada apa-apa bicara seperti pergaduhan di situlah diputuskan atau diberi amaran begitu jua pergaduhan-pengaduhan perkara rampas atau pembunuhan.

Pergaduhan Hulu Langat

Kira-kira pada tahun 1858 ada seorang bernama Raja Bugis orang Mendahiling tinggal di Kajang. Ada seorang lain orang Mendahiling juga bernama Raja Mengampang tinggal di Hulu Langat.

Raja Mengampang ada mempunyai laman di Hulu Langat dengan kebenaran Yang Maha Mulia Sultan Abdul Samad menurut peribahasa zaman itu sudah dapat cap namanya. Kemudian Raja Bugis yang di Kajang itu hendak membuka laman pula di sebelah Hulu Sungai Langat tetapi dibantah keras oleh Raja Mengampang. Menurut adat zaman berkeris dahulu ketika itu wajib dihunus senjata. Maka Raja Bugis pun dengan segera mendirikan sebuah kubu, iaitu pada suatu tempat dekat Batu 13 sekarang. Manakala Raja Mengampang turut mendirikan sebuah kubu pula di laman itu, iaitu di Masjid Hulu Langat sekarang.

Pergaduhan itu lebih hebat bunyinya kerana bukan sahaja bersenjata keris dan tombak tetapi ada pakai meriam senapang dan pemuras. Tiga bulan lamanya sama-sama berkeras hingga banyak yang mati antara kedua-dua belah pihaknya dan seorang daripada kepala perang Raja Bugis kena parah.

Pergaduhan itu akan menjadi lebih dahsyat jika tidak kerana Raja Berayun seorang Mendahiling juga datang dari Kajang. Adapun Raja Berayun tersebut ialah ayahanda Raja Alang yang terkenal di Selangor dengan kayanya dan dialah yang mewakafkan sebuah masjid di Beranang berharga lebih daripada \$30,000 siap kira-kira tujuh lapan tahun dahulu.

Raja Berayun telah mengorbankan dirinya menjadi orang tengah memadamkan pergaduhan itu. Keputusannya ialah bahawa tanah laman itu dipulangkan kepada Raja Mengampang dan pergaduhan itu pun padam.

Riwayat Kuala Lumpur pada Penghujung Perintah Melayu⁵

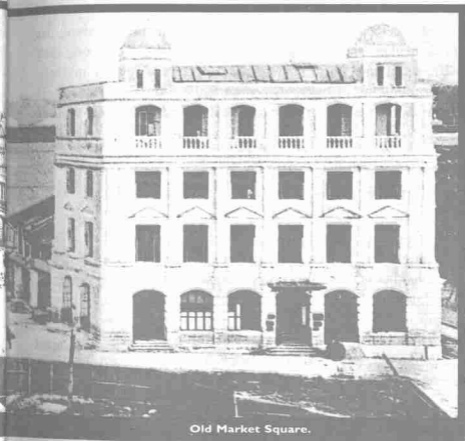
Perang Kuala Lumpur

KIRA-KIRA setahun di belakang maka saya pun beredar dan berpindah ke Hulu Kelang (sekarang sebuah mukim kira-kira 13 km dari Kuala Lumpur). Di sana saya mencari rezeki dengan jalan mengambil upah mengayun batang cangkul dan juga menyambut borongan (kontrak) membuat batas dipunyai oleh seorang yang bernama Raja Bilah.

Dalam masa saya bekerja itu dengan sekonyong-konyong udara aman yang tenang itu telah bertukar menjadi heboh bukan sahaja di Hulu Kelang tetapi ialah jua di Ampang dan Kuala Lumpur. Di sana orang ramai bercakap dan berbisik tetapi entah apa biji butirnya saya tak tahu kerana cakap-cakap itu berlaku dengan bahasa Mendahiling yang saya tiada mengerti sama sekali. Apa yang saya tahu ialah diajak orang bekerja memagar Hulu Kelang, iaitu dipagar dengan kayu bulat serta bekerja bersama-sama dengan orang ramai mendirikan benteng. Begitu juga kononnya orang di Ampang dan di Kuala Lumpur.

Isi kandungan ini adalah
sifatnya adalah sebagai
sumber rujukan untuk
penyelidikan sejarah
Kuala Lumpur.

Adapun kepala-kepala bersiap itu yang saya ingat ialah Raja Asal, Raja Bilah, Raja Othman, Raja Ira, Samaripun, Sidi Raja, Raja Bernang dan Sutan Puasa.

Adapun orang yang menjadi panglimanya semuanya orang Mendahiling, iaitu Imam Perang Raja Berungun, Imam Perang Seri Handalan, Panglima Raja, Panglima Muda Segara, Imam Perang Sebahgdad, Panglima Muda dan Imam Perang Malim.

Tidak berapa lama maka kubu-kubu dan benteng-benteng itu pun sampailah lebih kurang sama di Hulu Kelang di Ampang dan di Kuala Lumpur, iaitu siap sekali dengan tempat lari masing-masing menurut kelengkapan perang zaman itu dan orang negeri itu pun duduk bersiap-siap sahaja di dalam kedai dan pada tempat masing-masing.

Orang Putih Masuk

Pada suatu hari pada masa saya duduk di Kuala Lumpur saya lihat dua orang putih dengan lebih kurang 50 orang Sipahnya orang hitam, rambut keriting kata orang bangsa Calcutta telah datang ke Kuala Lumpur. Mereka menuju dan masuk ke dalam kubu yang kami siapkan itu, iaitu di kemuncak Bukit Mahkamah polis sekarang. Mereka masuk begitu sahaja umpama lebah pulang ke sarang. Saya pun hairan dan saya syak hati barangkali ada orang belot masa itu. Sebenarnya pula ada orang berkata bangsa Cina belot.

Keadaan Kuala Lumpur masa itu masih hutan melainkan dua lorong sebagaimana sebutan yang terdahulu itu. Cina ada sedikit-sedikit menternak babi di Pudu Road sekarang dan ada sebuah sungai kecil lalu di tengah-tengah jalan yang bernama Foch Avenue sekarang. Ketua Cina masa itu Kapitan Keledok (namanya Asi). Bila dia mati diganti dengan Kapitan Yap Ah Loy. Kapitan ini mempunyai sebuah pajak judi di tempat yang bernama "Old Market Square" sekarang tetapi tiada bercukai apa-apa.

Waris-waris atau orang besar Selangor masa itu yang saya ingat tiga orang.

1. Tuk Ungku Kelang tempatnya di Kuala Pauh (Batu 4 Petaling sekarang);
2. Datuk Menteri tempatnya di Batu; dan
3. Encik Manah tinggal di Tangga Cina.

Adat waris-waris negeri ini mengambil apa-apa barang di kedai Cina tiada payah dibeli.

Bergaduh dengan Sipahi

Pada suatu hari dua orang Sipahi orang putih yang baru datang kira-kira seminggu itu telah turun dari bukit kubu itu. Berjalan-jalan entah bagaimana diambilnya dengan keras sahaja ayam orang kedai yang berkurung di bawah pangkin itu lalu dilarikannya. Apalagi orang Melayu pun mengejar dengan keris dan tombak tetapi tiada dapat kerana mereka dapat lari ke dalam kubu. Itulah asal mula-mula bergaduh dalam pekan Kuala Lumpur dan kubu itu pun dilanggar oleh orang Melayu dalam masa berlawanan itu periuk api pun dilepaskannya dari kubu itu menyebabkan rumah-rumah terbakar. Perang itu berkekalan kira-kira enam bulan lamanya. Senjata orang Melayu keris, tombak, pedang dan senapang pakai kip dan dihinal dengan sabut manakala senjata Sipahi di kubu itu senapang dan periuk api. Banyak kedua-dua pihaknya mati tetapi kubu itu tak dapat dialahkan.

Maka orang Melayu pun berikhtiar meminta bantu. Surat pun dikirim sepucuk kepada Sultan Bangkahulu orang Rawa tinggal di Tanjung Malim dan sepucuk dikirim kepada Engku Sutan orang Rawa jua tinggal di Semenyih. Surat-surat itu dibawa orang dengan jalan kaki sahaja kepada kedua-dua tempatnya.

Tidak berapa lama di belakang permintaan-permintaan itu diterima baik dan bantuan-bantuan pun tiba, iaitu 100 orang dari Tanjung Malim dan kira-kira 100 orang pula dari Semenyih dikepalai oleh anak Engku Sutan namanya Raja Amin cukup dengan alat senjata dan hulubalang masing-masing. Apabila bantuan-bantuan ini

sampai maka muafakat pun diadakan dan kubu Bukit Mahkamah tempat orang putih itu pun dikepung dan berperanglah kedua-dua pihaknya ada lebih kurang sebulan lamanya.

Antara orang berperang itu pada suatu malam ada seorang Minangkabau bernama Raja Layang dengan empat orang Sipahi hitam kawannya menghendap-hendap masuk ke kubu Sutan Puasa maksudnya hendak memaku lubang meriam Sutan Puasa tetapi orang di kubu itu cukup berjaga dan kelima-lima orang ini dapat ditangkap. Apalagi mereka pun diseksa di dalam kubu itu hingga sampai dicili ada kira-kira dua hari lamanya. Kemudian mereka dibawa ke tepi Sungai Kelang (tentang Ampang Road sekarang) sampai di situ lalu dibunuh lepas seorang-seorang dan penyudah sekali riba pula giliran Raja Layang tetapi entah bagaimana sementara orang hendak membuka ikat tangannya dengan tiada disangka-sangka Raja Layang dengan sekonyong-konyong dapat terjun ke dalam sungai dia pun menyelam hilang ghaib dari pandangan mata tak dapat ditangkap lagi. Kemudiannya diketahui yang Raja Layang ini dapat berhanyut dan naik di tempat gudang kereta api sekarang (*goods shade*). Dari situ dia pun pergi mendapatkan Kapitan Yap Ah Loy dan selamat daripada mati seperti kawan-kawannya yang empat orang tersebut.

Akhirnya orang Kuala Lumpur menjemput Engku Mahmud (Raja Mahmud Bin Tengku Panglima Raja) dan Syed Sohor kerana meminta bantu. Maka Engku Mahmud dengan Syed Sohor pun tiba dengan beberapa banyak orang dengan hulubalanganya. Di dalam orang yang datang itu saya kenal (1) Panglima Kiri dan (2) Encik Hasan orang Pahang.

Dengan tadbir dan perintah Engku Mahmud sepucuk meriam telah dapat dibawa ke atas pokok kayu ara berhampiran dengan kubu orang putih itu. Apalagi kubu itu pun dapat ditembak dengan meriam tiap-tiap hari ada kira-kira 10 hari lamanya. Akhirnya, orang putih itu tiada tahan lalu lari tengah malam tetapi orang Cina turut lari pula.

Pada keesokan harinya Raja Mahmud dengan rakannya menurut kesan orang yang lari itu kira-kira pukul 12 tengah hari.

Dia pun balik membawa kedua-dua orang putih itu dengan enam orang hitam Sipahinya. Orang putih dengan Sipahi-sipahi itu dipenjara dalam kubu kira-kira empat hari lamanya. Akhirnya orang hitam itu dibunuh tetapi dua orang putih itu dipelihara dijadikan tukang meriam.

Apabila Raja Mahmud Bin Tengku Panglima Raja datang ke Kuala Lumpur kerana memberi pertolongan itu, itulah masanya saya mula-mula kenal kepadanya. Raja Mahmud pada masa itu berusia kira-kira 35 tahun kulitnya hitam manis, misainya tiada berapa lebat, pakaiannya sapu tangan sehelai, baju gunting Selangor pesak sebilah dan berseluar panjang pesak empat. Senjatanya keris, kapak Cina, iaitu betul-betul kapak Cina diperbuat tempoh perang Belanda di Kuala Selangor dan sebilah pedang. Adapun keris itu ialah keris pusaka daripada ayahandanya. Saya pun masa itu memakai senjata sendiri, iaitu pedang sebilah, tombak lada dan senapang pakai kip saya beli lima ringgit dan dari masa itu saya menjadi juak-juak kepada Raja Mahmud dibawahnya saya ke mana-mana dia berperang.

Perang Pahang dan Raja Layang

Aman sejahtera telah tersiar di Kuala Lumpur tetapi hanya kira-kira sebulan sahaja manakala perkhabaran yang lebih menggentarkan hati telah sampai pula, iaitu orang Pahang hendak melanggar dan mereka telah hampir ke Hulu Kelang. Adapun orang Pahang itu beribu banyaknya. Kepala-kepalanya yang saya ingat disebut orang ialah Panglima Garang Ishak, Encik Mat Saman Datuk Gajah, Orang Kaya Pahlawan, Orang Kaya Jeli, Orang Kaya Temerloh, Datuk Muda Sulaiman dan Imam Perang Mahkota.

Peperangan pun berbangkit di Hulu Kelang di antara orang Mendahiling dengan orang Pahang ada beberapa lama akhirnya orang Mendahiling tewas dan Hulu Kelang pun ditawan oleh orang Pahang.

Tersebut kisah Raja Layang orang Minangkabau yang lari itu rupanya sampai di Sungai Ujong mendapatkan Tuan Syekh

Muhammad Taib, Tuan Syeikh Muhammad Ali dan Haji Muhammad Salleh Penghulu Rawang dahulu. Dia dapat ikhtiar di sana sehingga banyak pula pengikutnya. Dia pun berangkat dengan beratus-ratus orang rakyatnya sampai di sebelah hilir Kajang lalu membuat kubu di situ hendak melanggar Kajang. Perkhabaran itu kedengaran kepada Raja Berayun lalu diberinya tahu Raja Mahmud di Kuala Lumpur.

Mendengar perkhabaran itu Raja Mahmud pun berangkat ke Kajang dengan segala pahlawannya dan saya pun sama mengiring. Tetapi Raja Layang telah lari malam apabila mendengar yang Raja Mahmud telah sampai di Kajang.

Raja Mahmud sangat murka kepada Raja Layang. Ada khabar mengatakan Raja Layang lari ke Rekoh dan meskipun banyak orang memberi nasihat jangan turut Raja Layang tetapi Raja Mahmud berkeras jua katanya ada saudaranya di Rekoh. Pendeknya Raja Mahmud akhirnya tiba di Rekoh.

Kata Tuan Haji Abdullah Hukum—di Rekoh dia melihat periganasnya tangan Raja Mahmud—Raja Mahmud bertemu dengan seorang Minangkabau yang nampaknya tiada ambil endah kepadanya. Ditanya oleh Raja Mahmud seperti berikut:

Raja Mahmud—awak orang mana?

Jawabnya—saya orang Minangkabau!

Raja Mahmud—siapa ketuaan awak?

Jawabnya—Raja Layang!

Itulah dua patah soal jawab sahaja orang itu pun ditikam oleh Raja Mahmud sama sekali sahaja mati di situ jua.

Raja Mahmud terus ke pekan Rekoh. Dia pun bertanya kepada seorang Kerinchi nama Haji Muhammad Salleh di mana Haji Abdul Samad orang Minangkabau.

Setelah diketahuinya daripada orang Kerinchi ini di mana Haji Abdul Samad maka Raja Mahmud pun pergi mendapatkan Haji Abdul Samad. Apabila bertemu lalu ditanya pula seperti berikut:

Raja Mahmud—siapa ketuaan Pak Haji?

Jawabnya—Tuankulah!

Mendengar itu Haji Abdul Samad pun dipeluk oleh Raja Mahmud dengan sukacitanya kerana niatnya hendak membunuh Pak Haji itu jika dia mengatakan berketuaan kepada Raja Layang. Di situlah Raja Mahmud mengeluarkan wang sepuluh ringgit belanja menanam orang yang ditikamnya tadi. Kemudian daripada itu maka Raja Mahmud pun berangkat balik ke Kuala Lumpur.

Kuala Lumpur masa itu berkacau. Tiap-tiap bangsa mengambil bahagian jikalau tidak di sebelah sini mestilah di sebelah sana. Cuma satu bangsa sahaja yang saya tahu tidak masuk ke sebelah mana-mana pun, iaitu orang Kerinchi. Orang Kerinchi terus-menerus bekerja menggalas beras dari Seremban ke Kuala Lumpur.

Di Kuala Lumpur Raja Mahmud telah menjadi gusar manakala mendengar yang orang Pahang di Hulu Kelang itu berniat pula hendak melanggar Kuala Lumpur dan setengahnya telah sampai di Tangga Cina.

Orang dari Kuala Lumpur keluar menahan dan peperangan pun berlaku di Tangga Cina sementara itu Raja Mahmud, saya sama mengiring jadi juak-juaknya pergi ke Ampang dan berperanglah di situ dengan orang Pahang ada beberapa hari lamanya tiada bertahan kerana makanan tiada cukup lalu lari balik ke Kuala Lumpur duduk dalam kubu masing-masing. Apalagi orang Pahang pun mendesak ke Kuala Lumpur kerana telah diketahuinya Raja Mahmud tiada di luar lagi.

Perempuan Melayu Sudah pun jadi Pahlawan⁶

Sambungan Perang Kuala Lumpur

APABILA Tengku Mahmud undur atau lari balik ke Kuala Lumpur dari Ampang maka orang Pahang pun mendesak dan Kuala Lumpur pun terkepung pula. Orang Pahang berjaga dan bertunggu di dalam hutan sekeliling Kuala Lumpur dan ketika itu Raja Layang orang Minangkabau yang tersebut lari dari Kajang ke Rekoh itu telah tiba pula mengambil bahagian memerangi Kuala Lumpur di sebelah orang Pahang.

Raja Layang itu balik, banyak membawa bala tentera dan kawan-kawannya, semuanya orang Minangkabau belaka. Pahlawan-pahlawan yang terbilang gagah perkasa ialah Pahlawan Tuan Syeikh Muhammad Taib, Pahlawan Tuan Syeikh Muhammad Ali, Haji Kecik, Imam Perang Mat Aris, Khatib Raja dan Ginti Ali.

Pahlawan kedua-dua belah pihaknya hampir-hampir tiap-tiap hari bertempik meminta lawan tetapi tidak pernah berjuang betul-betul sebab berjauh-jauhan kerana langkah perang masa itu kebanyakannya hendap-menghendap atau ganti henti-menghenti

sahaja dan yang terpencil atau alpa nescaya kena jadi penggilap mata keris musuh ataupun jika musuh berani melanggar kubu atau orang yang di dalam kubu berani keluar menyerang baharulah berguna segala silat pencak pendekar dan masa itulah jua berguna ilmu kebal serta kegagahan segala panglima.

Begitulah perang-perang hendak-menghendap itu berjalan beberapa lama—kata yang bercetera, iaitu Tuah Haji Abdullah Hukum bertahun juga pada masa Kuala Lumpur itu terkepung orang dalam Kuala Lumpur tersangat susah sebab makatan (makanan) kurang, nasi dianduk dengan umbut dan mempulur itu pun syukur kalau dapat akhirnya hampir-hampir semua orang merasa lemas bagai tikus dalam perangkap.

Keberanian Seorang Perempuan

Syah dan pada suatu hari sebaik-baik matahari akan condong ke sebelah Maghrib dengan tiba-tiba semua orang telah menjadi gempar manakala seorang perempuan muda berumur hanya kira-kira 20 tahun bernama Cik Putih sementelah pula dia cantik putih bagi namanya isteri bagi Raja Asal (seorang kepala Jawa) telah berseru di hadapan orang ramai dengan suara yang merdu bunyinya katanya, "Hai sekalian hulubalang! Apa fikiran kamu sekalian? Kita nampaknya hampir akan tewas, makanan pun tinggal sedikit dan orang kita banyak yang telah mati. Jika kita bertahan begini sahaja tentulah kita seolah-olahnya memeram batu. Sebab itu izinkanlah saya keluar mengambil bahagian berperang. Saya reda mengorbankan nyawa saya hatta jika saya akan bertemu dengan maut sekalipun."

Apabila mendengar perkataan itu maka hulubalang sekalian kedegaran bertempik mengatakan, "Jangan encik keluar, selagi ada hayat kami biarlah kami mati dahulu."

Kemudian daripada itu terjadilah cakap-cakap di antara satu sama lain sampai riuh bunyinya serata kubu. Dengan sekonyong-konyong kira-kira pukul tiga petang hari itu Cik Putih tadi telah

kelihatan sedia akan menjadi imam perang. Dia memakai seluar Aceh belang merah hitam, berbaju sutera tangan pendek, rambutnya terhurai sampai ke betis bertanjak telepok benang mas dan tampannya pun telah menjadi hebat umpama emas permata intan lebih-lebih lagi oleh kerana senjatanya pedang dan keris serta dengan selaras senapang.

Oleh kerana kehebatan itu maka suaranya pun menggegarkan mengandungi perangsang. Katanya, "Hai hulubalang sekalian, berserahlah kita kepada Allah dan ikutlah saya!" Dia pun berjalan keluar kubu diiringkan oleh sekalian hulubalang dengan segala tempik sorak yang gempita bunyinya menuju tempat orang Pahang dan Raja Layang, iaitu di tepi hutan Bukit Timbalan (sekarang Weld Hill namanya).

Apabila dilihat oleh musuh maka mereka pun keluar menyongsong. Apalagi bertemulah di situ buku dengan ruas, berperang tidak berkubu dan tidak menghendap-hendap melainkan berhadapan ganti ketak-menetak dan pancung-memancung dan di situlah silat pencak kedua-dua pihaknya berjuang mana yang kena undur atau terbaring di situ hingga sampai kira-kira pukul enam petang baharu bersuak.

Maksud keluar menyerang ini ialah dengan langkah hendak menewaskan musuh. Apabila perang ini bersuak ertinya musuh tidak tewas sungguhpun orang Pahang dan orang Raja Layang balik ke tempatnya dan Cik Putih balik ke kubu tetapi apa yang dimaksud telah menjadi hampa kerana musuh masih kuat dan kubunya tak dapat ditawan. Sebaliknya pihak Cik Putih telah merasa gentar kalau-kalau diserang oleh musuh pada masa itu tentu sahaja akan tewas sebabnya yang besar sekali ialah kurang makanan.

Kuala Lumpur Alah

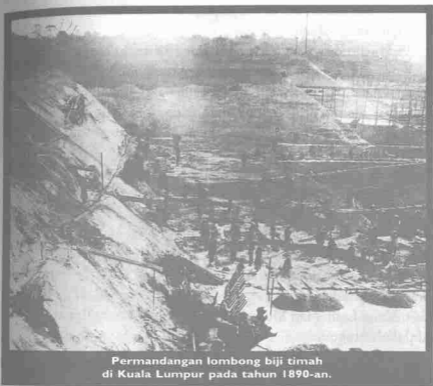
Suatu mesyuarat telah diadakan pada malam itu kerana mencari fikiran dan semua halnya telah ditampi teras dan didapati kebimbangan kerana kekuatan musuh. Keputusan mesyuarat ialah "undur".

Pada keesokan harinya beras dan makanan-makanan lain pun dibahagi-bahagi lalu lari mula-mulanya ke sebelah Pudu. Keadaan lari itu didahulukan perempuan manakala laki-laki berjalan di belakang menjaga dan melawan musuh kerana musuh sudah tentukan menghambat. Dari Pudu terus ke Hulu Kelang ikut jalan dalam hutan jua. Musuh memburu dari belakang lari pula ke Hulu Gombak dan ke Hulu Batu akhirnya tembus ke Batu (tentang Rumah Pasung dahulu sekarang Checking Station). Dari situ lari pula ke Parit Tengah Bukit Kanching dari situ Tengku Mahmud dan sekalian orang Mendahiling terus lari ke Kuala Kubu.

Tengku Panglima Raja ayahanda Tengku Mahmud masa itu tinggal di Cheras berkubu dan menjaga musuh sahaja bersama-sama dengan Raja Berayun dan Raja Mampang. Tengku Laut Ibn Sultan Muhammad lari ke Kuala Kubu jua manakala waris-waris Kelang lari bertabur-tabur setengahnya ke Cheras, setengahnya ke Beranang dan sebahagian lain lari ke Kuala Semenyih.

Kata sahibulhikayat—Tuan Haji Abdullah Hukum—saya dengan empat orang kawan tak kuasa hendak lari lagi lalu bersembunyi dalam hutan Kanching beberapa lama sehingga sudah senyap sedikit maka kami pun keluar lari ke Mantin. Duduklah saya di Mantin itu berdiam diri sahaja ada kira-kira enam bulan lamanya.

Kemudian dapat khabar Raja Mahmud berserta dengan Raja Manan tiba pula di Kepayang (suatu tempat di antara Batang Labu dan Seremban). Kira-kira tiga bulan di belakang orang pun datang mendapatkan Raja Mahmud memberitahu yang seorang daripada gundiknya telah dilarikan oleh seorang Bugis namanya Datuk Penggara dan datangnya dari Kuala Langat. Sebab itu Raja Mahmud dengan kawan-kawannya balik bersiap dan menegakkan benteng di Bangi dengan maksud hendak menuntut bela jua. Adapun Sungai Langat itu lalu di Bangi dan dengan jalan sungai itu boleh hilir ke Kuala Langat ke mana gundiknya telah dilarikan orang itu tetapi sebelum dia dapat menuntut bela tumbuh pula berbagai-bagai halangan. Pada masa itu, timah tak boleh turun ke Kuala Langat sebab khabarnya kapal perang Inggeris ada di sana oleh sebab itu perniagaan timah itu dibawa ikut jalan ke Seremban diupah menggalasnya.

Permandangan lombong biji timah di Kuala Lumpur pada tahun 1890-an.

Ehsan daripada The New Straits Times Press (M) Berhad.

Kerinchi Menuntut Bela

adapun orang yang mengambil upah menggalas timah dan beras antara Seremban itu kebanyakannya orang Kerinchi. Cina ada dua tiga orang sahaja.

Pada suatu hari satu kumpulan orang Kerinchi menggalas timah telah disamun orang. Oleh kerana orang Kerinchi itu melawan maka suatu perkelahian telah berbangkit. Sungguhpun barang-barang itu tak dapat dirampas oleh penyamun itu, tetapi dengan malangnya seorang Kerinchi telah terbunuh dalam perkelahian itu. Kemudian insiasat didapati bahawa kepala penyamun itu ialah Panglima Muda Sepajar orang Batu Bara, iaitu orang Raja Mahmud.

Lapan hari di belakang perkhabaran itu sampailah kepada orang Kerinchi Sungai Ujong (Seremban) oleh itu orang Kerinchi pun mengadakan suatu mesyuarat kerana hendak menuntut diat kepada Raja Mahmud itu. Apabila Engku Tua telah memberi izin maka orang Kerinchi itu pun berjalan ada kira-kira 30 orang banyaknya di antaranya ialah Imam Perang Alam, Haji Arshad, Haji Mansur, Haji Abdul Latif, Haji Muhammad Shah dan (sahibulhikayat) Haji Abdullah Hukum.

Apabila sampai di Bangi orang Kerinchi itu telah diterima baik oleh Raja Mahmud, dipersilakannya ke dalam, dipersilakan duduk dan disorongkannya tepak sirih serta dia bertanya apa hajat?

Apabila sirih telah dikapur maka Imam Perang Mangku, iaitu kepala dan jurukata orang Kerinchi itu pun berkata, "Harap diampun Tengku! Kedatangan patik semua ini ialah kerana hendak menagadu seorang daripada waris kami telah mati dalam kawasan Tengku. Itulah kami sembahkan jika hilang minta dicari, cicir minta dipungut, kalau luka minta dipampas dan jika mati minta didiat."

Ada sejourus lamanya maka Raja Mahmud pun tidak berpanjang mudah lagi melainkan mengaku akan membayar diatnya. Ketika itu jua dia bertitah kepada adindanya Raja Manan suruh berikan sarung keris terapang emas akan jadi tanda diat itu dengan sabdanya apabila dia sampai di Sungai Ujong dia akan menebus tanda itu \$100. Tanda itu pun diterima oleh Imam Perang Mangku seraya

berdiri minta diri tetapi Raja Mahmud bertitah pula suruh kami duduk sebentar lagi.

Kami pun duduk dan Raja Mahmud bertanyakan perihal orang Bugis yang di Rekoh itu. Katanya dia hendak menghalau mereka dari situ.

Kata Imam Perang Mangku adapun Bugis di Rekoh itu sedang berkira hendak melanggar. Akhirnya Raja Mahmud mengajak kami berpadan supaya apabila Bugis datang melanggar orang Kerinchi belot. Setelah kami semua mengaku setia maka kami pun balik terus menghadap Engku Tua mangatakan yang Raja Mahmud mengaku akan membayar diat.

Bugis Rekoh Alah

Kebetulan Bugis di Rekoh pada masa itu sedang bersiap hendak melanggar Raja Mahmud. Kawannya ialah orang Tembusi, orang Kampar dan juga orang Kerinchi. Rabsia di antara orang Kerinchi dengan Raja Mahmud itu disimpan baik-baik sehingga seorang pun tiada tahu.

Pada keesokan harinya kira-kira pukul tujuh pagi sampailah sekalian pada suatu tempat berhadapan dengan kubu Raja Mahmud. Masing-masing pihak membuat kubu. Orang Kerinchi sebuah, Bugis sebuah, Tembusi dan Kampar sebuah-sebuah pula.

Orang Kerinchi mendirikan kubu di sebelah matahari hidup kerana menurut persetujuan dengan Raja Mahmud dan tembak orang Kerinchi tiada berpeluru.

Sejurus lamanya maka orang Kerinchi pun menembak kubu Raja Mahmud tetapi tiada peluru. Oleh itu, Raja Mahmud pun faham akan isyarat-isyarat itu dan dia pun keluar dengan sertamerta menyerang orang yang di sebelah matahari mati sahaja. Ketika itu kebetulan orang Bugis dengan sekalian orang Kampar dan Tembusi itu belum siap. Apa lagi boleh dikata apa kata Raja Mahmud sahaja. Panglima-panglima orang Bugis telah mati enam

orang, banyak yang luka-luka manakala di sebelah Raja Mahmud seorang pun tiada mati. Sebentar lagi orang Bugis dan kawan-kawannya pun tewas lalu lari ke dalam hutan bertabur-tabur dan setengah-setengahnya lari masuk perahu.

Kata Tuan Haji Abdullah Hukum inilah penghabisan pergaduhan di sebelah darat Selangor. Apabila Bugis telah lari maka negeri pun aman. Saya pun duduk di Semenyih berniaga kain ada kira-kira dua tahun lamanya. Adapun Semenyih itu ialah di bawah perintah Raja Husin seorang raja peranakan Sungai Ujong.

Hulu Langat, Kajang dan Rekoh masa itu di bawah perintah Raja Kahar Ibn Sultan Abdul Samad. Tengku itu jua majistrenya masa itu dan Tengku itu memberi hukum kepada orang Minangkabau seperti Panglima Muda, Khatib Raja, Ginti Ali dan jurutulis supaya memulangkan harta-harta orang Mendahiling yang dirampas dahulu dipulangkan kepada Raja Yusof dan Fatimah cucu daripada Datuk Penghulu Langat. Saya duduk pula membuka sawah di Langat ada kira-kira dua tahun.

Dalam masa saya tinggal di Hulu Langat itu saya mula-mula dapat memandang wajah Yang Maha Mulia Tuanku Sultan Abdul Samad, iaitu pada masa Yang Maha Mulia itu berangkat kerana suatu lawatan melihat persawahan di sana dan Yang Maha Mulia sendiri ada mengaturkan sawah-sawah itu. Kedatangan Yang Maha Mulia itu dari Kuala Lumpur ialah dengan jalan sungai dan bertandu. Yang Maha Mulia itu diiringi oleh ramai dayang-dayang dan hulubalang.

Kemudian saya berpindah pula ke Kuala Lumpur menuju rumah Raja Bot dan Raja Syam. Ketika itu saya ingat Raja Bot berkata yang perang telah berhenti kira-kira 30 tahun.

Mula-mula Dibuka dengan Aman⁹

Orang Melayu Berkebun

APAKALA aman telah tersiar di Kuala Lumpur maka orang Melayu pun daripada segala bangsa mulai ramai mengambil tanah membuka kebun dan membuat kampung. Di antara tanam-tanaman yang disukai orang pada masa itu ialah kopi dan lada hitam. Orang mulai berladang di Setapak, Hulu Gombak, Batu, Pudu, Petaling dan tempat-tempat lain sekeliling Kuala Lumpur dan saya pun kata Tuan Haji Abdullah Hukum pada suatu hari datang menghadap Raja Laut di rumahnya berbetulan di hadapan sekolah Melayu Gombak Lane sekarang (pada zaman dahulu Kuala Gombak namanya). Adapun Raja Laut itu ialah putera Sultan Muhammad dan ialah jua Raja Muda Selangor.

Kedatangan saya menghadap itu ialah kerana meminta tanah. Raja Laut memberi sepucuk surat kebenaran kepada saya mengambil tanah di Pudu serta dianugerahkannya sepucuk surat lagi menjadikan saya ketuaan dengan gelaran Penghulu Masjid. Oleh sebab itu, ramai orang Kerinchi mengikut saya tinggal di Pudu,

iaitu di tempat yang dinamakan sekarang Bukit Bintang. Duduklah kami di situ dengan aman bertanam sayur, tebu, pisang dan tanam-tanaman lain termasuk seperti sirih dan pokok-pokok yang lekas berbuah manakala di tempat-tempat yang lain ramai orang membuka sawah. Lamanya saya di Pudu rasanya ada kira-kira enam tujuh tahun.

Di antara berbagai-bagai pekerjaan yang telah saya cuba termasuk menjadi nakhoda mengambil upah atau tambang membawa beras dari Kelang ke Kuala Lumpur dengan perahu. Upahnya sekoyan \$40. Perahu saya itu ialah buatan Linggi dan pelayaran dari Kelang ke Kuala Lumpur itu selamanya bergalah dan lamanya di antara 10 dan 15 hari tetapi jika musim hujan boleh sampai dalam tiga hari kerana air dalam.

Orang putihnya masa itu ialah Tuan Douglas, Tuan Sawyer dan dua tiga orang lagi. Kepala mata-mata bernama Sarjan Mejar Ahmad dan Sarjan Long orang Melaka. Saya mula-mula berjumpa dengan Tuan Douglas dan Tuan Sawyer di rumah Kapitan Yap Ah Loy kerana mendengar bicara beberapa orang tertuduh mencuri padi. Bicara itu dibuang sahaja sebab tiada cukup keterangan.

Jalan-jalan keluar Kuala Lumpur belum ada. Orang keluar masuk ikut jalan perahu atau ikut jalan kesan jejak orang. Rumah-rumah kedai Kuala Lumpur atap bertam, tembok tanah liat di Java Street dan di Ampang Street sekarang. Jambatan Java Street itu diperbuat daripada buluh dan tambatan dekat pasar itu diperbuat daripada dua batang kayu tetapi apabila orang putih telah datang jambatan-jambatan itu diganti dengan papan.

Pada suatu masa Kuala Lumpur telah terbakar habis jadi abu semua sekali melainkan rumah Kapitan Yap Ah Loy sebab rumah itu jauh tak dapat disambar oleh api. Sudah terbakar itu diganti balik dengan tanah liat dan atap bertam jua tetapi tiada berapa lama datang pula bah besar dan rumah-rumah itu habis binasa dan hanyut melainkan satu dua buah. Kemudian daripada bah itu didirikan orang balik rumah-rumah lebih banyak daripada yang telah hanyut itu. Itu pun rumah-rumah yang di Ampang Street terbakar pada waktu siang hari ketika Haji Ali memasak nasi

Yap Ah Loy, kapitan Cina di Kuala Lumpur.

minyak dan kata-kata orang dari situlah asal api. Sudah terbakar itu rumah-rumah dibangun lagi dengan keadaan yang bertambah-tambah banyak dari dahulunya.

Pada masa Raja Mahmud Ibn Sultan Muhammad menjadi Penghulu Kuala Lumpur saya mendapat surat kebenaran membuka kebun di Bukit Nenas kemudian saya mendapat surat kebenaran daripada Tuan Maxwell dan Raja Laut membuka Sungai Putih, iaitu Bangsar Road sekarang.

Kekayaan dan Pergaduhan Melayu

Kuala Lumpur semakin lama semakin ramai dan semakin banyak perniagaan di tangan orang Melayu dan rumah-rumah kedai pun banyak dipunyai oleh orang Melayu. Adapun orang yang kaya pada masa itu pada ingatan saya yang terbanyaknya ialah orang Minangkabau, iaitu Haji Abdul Samad, Haji Abdul Majid Panjang, Haji Abdul Samad Panjang, Haji Abdul Samad Kecil, Haji Muhammad Ali, Haji Osman (Imam kemudian Kadi Kuala Lumpur), Haji Zainal Abidin, Hajjah Fatimah bonda Haji Ali (sekarang Pemeriksa Sekolah-sekolah agama Johor), Haji Abdullah Panjang Hashim, Baginda Kaya Haji Arshad, Datuk Maharaja. Daripada orang Mendahiling ialah Sutan Puasa, orang Kerinchi Haji Arshad, orang Melaka Datuk Abdullah, orang Pulau Pinang Che Din, Encik Baki Melaka mentua Tuan Haji Abdullah Hukum, orang Acheh Haji Salleh dan ada seorang orang Linggi dan orang Terengganu Che Soh.

Masjid yang mula-mula sekali didirikan oleh mentua saya (Encik Baki) di Kampung Melaka (Batu Lane sekarang) dan masjid itu dinamakan Masjid Melaka (sekarang Masjid Keling atau Masjid Chulia). Masjid ini didirikan oleh pakatan orang Melaka dan orang Melaka jua tukangnyanya dan segala pegawainya tetapi orang Minangkabau telah mendirikan sebuah masjid lain berbetulan tentang gedung Gian Singh di Java Street sekarang. Disebabkan Masjid Batu ini orang Melayu pun mulai bersingggit akhirnya

berseteru sebab masing-masing pihaknya hendak mendirikan Jumaat. Masing-masing pihaknya tak mahu beralah malah masing-masing hendak mengalahkan pihak yang lain.

Perseteruan itu semakin merebak dan hampir-hampir akan membangkitkan perkelahian besar. Mujurlah kerajaan campur tangan, iaitu Yang Maha Mulia Tuanku Sultan Abdul Samad Alam Shah (ninda sultan sekarang ini) sedang melawat Kuala Lumpur dengan jalan sungai dan kereta dengan segala alat kebesarannya. Yang Maha Mulia Sultan telah memadamkan perseteruan itu dengan titahnya, iaitu sembahyang Jumaat hendaklah bergilir-gilir di antara dua buah masjid itu. Titah itu disambut oleh orang ramai kedua-dua pihaknya dengan sukacita dan kemudian daripada itu api perseteruan itu pun padam. Menandakan terima kasih orang ramai apabila Yang Maha Mulia Sultan telah berangkat balik ke Kelang, maka orang pun menghantar persembahan seperti berikut:

Haji Baki seekor kuda putih dan enam ekor kerbau dari Datuk Sati Penghulu Setapak, Mat Saman Penghulu Batu, Haji Kechil Penghulu Petaling, Raja Mas Penghulu Hulu Kelang, Imam Muhammad Penghulu Ampang dan saya.

Pada masa itu saya berkekalan duduk di Sungai Putih dan hutan Bukit Changgi Puteri itu sayalah kepala membukanya dengan orang saya. Ada yang duduk di situ sampai masa ini. Tempoh perintah Tuan Simmon dan pada masa tuan itu mula-mula melawat tempat itu sayalah menunjukkannya. Masa itu penghulunya ialah Encik Ahmad Bin Datuk Panglima Garang (sekarang Chief Penghulu Kuala Lumpur).

Kemahkotaan Sultan

Suatu keramaian yang besar belum pernah terjadi di Selangor telah diadakan di bandar Kelang kerana pertabalan Yang Maha Mulia Tuanku Sultan sekarang (1898). Bandar itu telah menjadi sesak rupanya dan persembahan-persembahan dari merata-rata tempat tiada tepermenai. Yang saya tahu Raja Laut dengan Che Soh

menghantar persembahan seekor kerbau, Panglima Kiri Kuala Kubu seekor rusa.

Orang Kerinchi saya kepalanya menghantar seekor kerbau. Orang Kerinchi yang datang itu semuanya Haji dan memakai jubah tetapi apabila sampai di Kampung Kuantan Kelang orang itu enggan menghadap katanya mereka tiada tahu adat menghadap dan takut kalau-kalau salah adab. Oleh sebab itu, saya minta tolong kepada orang Kelang pandu saya membawa persembahan itu kepada raja sehingga dapat disembahkan dengan selamat.

Apabila balik dari Kelang itu Raja Mahmud memberi saya sepucuk surat dan surat itu ada sampai sekarang ini.

Melantik Orang Besar⁸

Sedikit Keterangan

PATUTLAH kita terangkan sedikit lagi bahawa Riwayat Kuala Lumpur yang telah kita siarkan berulang-ulang itu ialah daripada ingatan seorang yang tertua, iaitu Tuan Haji Abdullah Hukum sebagaimana sebutan dalam pendahuluan kita dahulu. Dengan butir-butir yang telah tersiar nyatalah bahawa riwayat itu semata-mata mengandungi apa yang telah dilihat dan didengar oleh sahibulhikayat (orang yang menceritakannya) sendiri sekadar barang yang masih tersimpan di dalam ingatannya dan dapat disampai-kannya kepada penulis khas *Warta Ahad* yang di Kuala Lumpur itu. Tidakkah hairan bahawa riwayat itu tidak sekali-kali mengandungi perjalanan siasat negeri pada masa itu menunjukkan bahawa sahibulhikayat tidak mengetahui bagaimana perhubungan Almarhum Sultan Abdul Samad dengan kerajaan Inggeris atau surat-surat perjanjian (*treaty*) yang telah diputuskan dan ditandatangani oleh kedua-dua pihaknya. Bahkan tidak pula riwayat itu dapat menerangkan apakah sebabnya maka berlaku peperangan

seperti orang Pahang datang melanggar dan mengapa Raja Layang orang Minangkabau itu menyebelahi orang Pahang. Apa yang diketahui dan dilihat oleh sahibulhikayat ialah kejadian-kejadian yang dilihat dan didengarnya lain tidak.

Oleh sebab itu, sekiranya berlaku apa-apa kesilapan katalah pada menyebutkan nama-nama ataupun tertinggal setengah daripada nama-nama orang yang barangkali patut tersebut, maka hendaklah difaham bahawasanya kesilapan itu tidak sekali-kali bersahaja melainkan ialah oleh kerana terlupa. Pepatah telah berkata—lama lupa, banyak ragu.

Melantik Orang Besar

Kata sahibulhikayat—pada Almarhum Sultan Abdul Samad melawat ke Kuala Lumpur sebagaimana sebutannya dalam keluaran yang baharu lalu pada masa mana Yang Mulia itu memadamkan perseteruan orang Melayu yang berbangkit disebabkan oleh dua buah masjid. Pada masa itu, Tuan Residennya ialah Tuan Rodger. Suatu keramaian besar telah diadakan kerana melantik beberapa orang diangkat menjadi Ketua atau Orang Besar.

Keramaian itu diadakan di Bukit Nenas. Maka itulah suatu keramaian yang mula-mula sekali diadakan di Kuala Lumpur. Dalam riwayat keramaian itu diadakan selama tujuh hari tujuh malam dan menurut adat keramaian zaman dahulu gelanggang judi pun dibuka setiap hari jangan disebut sabung dan gelanggang pencak silat berbagai-bagai rupa dan gaya serta berpuluh-puluh ekor kerbau tumbang dan orang yang dilantik itu diarak ke hadapan Yang Maha Mulia Sultan.

Orang yang diangkat itu ialah (1) Tuk Setapak, (2) Tuk Bela Sungai Cantik, (3) Imam Perang Muhammad Arif, (4) Raja Utih dan (5) Tuk Dagang Dianjuk sahibulhikayat (Haji Abdullah Hukum).

Orang yang tersebut ini dikenal dan diingati oleh kerajaan. Bila-bila diadakan keramaian di rumah Tuan Besar orang inilah ke hadapan bersama-sama dengan orang lain yang memang Orang

Besar negeri begitu pula pada masa keramaian yang dinamakan “menjalang” yang diadakan setahun sekali pada masa Hari Raya baik di rumah Raja Muda (Raja Laut) Kuala Lumpur baik pun di rumah Tuan Besar tak dapat tiada orang inilah mengepalai keramaian itu. Tetapi kemudian dengan malangnya jua apabila mereka (kecuali sahibulhikayat) telah meninggal dunia maka kehormatan mereka telah berkubur sama. Adapun Tuk Alam Setapak yang akhir sekali ialah Almarhum Daruk Simpan (kemudian bergelar Haji Abdullah) yang telah meninggal dunia kira-kira dua tiga belas tahun dahulu. Anaknya ialah Encik Muhammad Arif yang sekarang seorang pensioner masih tinggal di Setapak hingga masa ini tetapi tiada terkenal lagi.

Membeli Kerbau ke Pahang

Dengan ini tamatlah riwayat Kuala Lumpur yang kita fikir berguna diketahui tetapi kita ulas dengan riwayat hidup sahibulhikayat pula.

Katanya—saya bermaksud hendak meluaskan mata pencarian sedikit dan nampak kepada saya ialah berniaga kerbau sebab orang di Kuala Lumpur telah ramai dan daging pun mahal. Adapun kerbau yang banyak pada masa itu ialah di Pahang.

Saya bermuafakat dengan dua orang Kerinchi lalu diadakan suatu perkongsian dengan modal \$200 seorang.

Apabila telah azam maka kami pun bertawakal kepada Allah lalu berjalan menuju ke Bentong. Jalan pada masa itu ialah mengikut kesan-kesan jejak orang dalam hutan sahaja. Kami dapat membeli hanya lapan ekor kerbau di Kampung Liri Bentong dengan harga \$20. Jauh perjalanan itu tiga hari lamanya. Kerbau-kerbau itu kami bawa balik ke Kuala Lumpur dan dengan mujurnya dapatlah sedikit untung kerana dapat dijual \$40 seekor.

Saya pergi ke Pahang bagi kali yang keduanya kerana membeli kerbau jua hingga sampai ke Lubok Terua (Semantan) dapat 15 ekor. Di Lubok Terua saya dapat pula melihat orang bertikam satu sama satu dan sama-sama (orang) Pahang. Sebabnya kata-kata orang

ialah kerana yang seorang itu enggan memulangkan amanah dari Kuala Lumpur. Kesudahannya seorang mati dan yang seorang lagi selamat. Yang mati itu ialah orang yang enggan.

Setelah membeli kerbau itu saya pun teringat hendak balik lekas melihat anak-anak saya dua orang kecil-kecil yang telah lama saya tinggalkan. Jika saya balik membawa kerbau itu nescaya lambat sampai. Oleh sebab itu, saya upahkan membawa kerbau itu kepada orang Pahang. Upahnya dua ringgit seekor dan saya pun balik dahulu.

Saya pun sampai di rumah didapati anak-anak saya ada dalam pelihara Allah. Tiga hari di belakang saya pun bertolak pula kerana hendak menyongsong kerbau yang saya upahkan itu.

Kira-kira pukul sepuluh pagi sampailah saya di Batu Tiga Jalan Ampang tiba-tiba saya terkejut mendengar bunyi meriam mulamulanya satu-satu dan jarang-jarang kemudian rapat. Di situ saya berjumpa dengan Encik Atin orang Rembau saya tanyakan kepadanya katanya, Kapitan Yap Ah Loy "sempayang". Saya terus ke Hulu Kelang bermalam di sana tetapi bunyi meriam itu tiada berhenti. Kira-kira pukul empat pagi kedengaran dua tiga letupan bagi bunyi halilintar sehingga bumi telah bergegar.

Pagi itu kemudian daripada telah minum kopi saya pun bertolak menuju Bentong. Apabila sampai di Batu Bertabur (sekarang Kelang Gate namanya) saya dapati orang di situ berkejukan bahkan ada yang berlarian disebabkan oleh mendengar letusan meriam itu yang kononnya ialah bahawa Kapitan Yap Ah Loy sedang berperang dengan orang putih di Kuala Lumpur.

Saya pun terkejut mendengar perkhabaran itu. Saya sudah jadi serba salah, jika saya tentukan kerbau anak isteri saya akan terbiar, jika saya tentukan anak-anak isteri saya barangkali kerbau saya lucut. Akhirnya, saya tetapkan bahawa wajiblah di atas diri saya menentukan anak isteri saya pada masa itu tidaklah saya peduli apakah yang akan berlaku atas kerbau-kerbau saya itu. Saya terus patah balik ke Kuala Lumpur dengan keadaan gopoh-gapah terburu-buru mengikut orang ramai yang telah kusut itu di tengah jalan seterusnya saya berjumpa orang berkejukan di sana sini.

Bunyi letusan itu tak syak lagi di Kuala Lumpur rasanya. Tetapi

apabila saya semakin dekat ke Kuala Lumpur bunyi itu tidak pula semakin dekat malah orang di Kuala Lumpur tercengang pula mendengar bunyi itu. Bagaimana besar bunyinya pada masa saya di Batu Bertabur begitulah jua kedengaran pada masa saya di Kuala Lumpur. Orang di Kuala Lumpur tiada berperang tetapi menjadi ribut masing-masing membawa cerita begitu begini daripada yang bukan-bukan jua.

Petang itu bunyi itu telah senyap tiada kedengaran lagi. Keesokan harinya saya bertolak balik meneruskan pekerjaan saya menyonsong kerbau itu adalah kira-kira empat lima hari sampailah saya balik ke Kuala Lumpur dengan selamat membawa kerbau-kerbau itu.

Tak berapa lama di belakang datanglah perkhabaran dari pihak orang yang tahu bahawa letusan itu ialah letusan gunung berapi di Lampong (Sumatera) yang sampai sekarang dinamakan orang "Lampong Pecah".

Riwayat Haji Abdullah Hukum⁹

Lagi Membeli Kerbau

KATA Tuan Haji Abdullah Hukum lagi—keuntungan yang didapati daripada perniagaan kerbau itu telah menarik hati saya hendak membeli kerbau lagi ke Pahang. Saya muafakat pula dengan tujuh orang Kerinchi jadi berlawan dengan saya dan kami pun mengembara pula ke Pahang sampai ke Benta, Pulau Rusa dan Tanjong Medang kemudian tembus ke Pekan.

Dengan takdir Allah saya bertemu dengan Raja Mahmud (Kapak Cina) di Pekan bersama-sama dengan Tuan Sawyer, Tuan Rodger, Encik Mohamad Ghani dan mata-mata gelap Malim Bungsu. Ketika itu, iaitu pada malam itu Raja Mahmud dengan kawan-kawannya ada di dalam perahu dan kami berserta dengan Penghulu Bentong ada di dalam rakit. Kerana sudah lama tiada berjumpa dan berjumpa pula di tempat yang tiada disangka-sangka maka kami pun berlabun-labun dan bertanya-tanyaan semalam-malam itu sekelip pun tiada tidur lantas siang sehingga Tuan Sawyer esok harinya hairan dan bertanya kepada Raja Mahmud mengapa

kiranya kami berjaga-jaga tetapi dijawab oleh Raja Mahmud katanya saya yang membawa tuan ke mari dan saya mesti jaga tuan.

Kira-kira pukul 9.00 pagi tuan-tuan yang berserta dengan Raja Mahmud naik menghadap Tuanku Sultan Pahang. Kata-kata orang ada mesyuarat besar hari itu tetapi saya tiada tahu buah butir yang saya tahu ialah beribu-ribu orang ada di situ termasuk orang Besar Pahang.

Perniagaan kerbau kali ini berhasil juga. Kemudian saya ulangi sekali lagi berserta dengan sembilan orang tetapi malang tiada dapat membeli kerbau lagi kerana Raja Pahang hendak mengadakan lat (kenduri) yang besar kerana mengadakan perkahwinan puteranya. Oleh sebab itu, terpaksa kami mengalih langkah ke Dungun pula. Berjalanlah kami menyusur ke pantai Pahang hingga sampai ke Kuantan kemudian ke Kemaman dan akhirnya sampai ke Paka.

Dalam perjalanan kami dari Paka hendak ke Dungun itu kira-kira pukul 2.00 siang kami bertemu dengan seorang tua menggalas bakul. Sebagaimana biasa kami pun bertanya-tanya akhirnya orang itu memberi ingat kata-katanya terlebih dahulu dari kami itu ada suatu kumpulan 12 orang banyaknya telah disamun orang di tengah jalan ke Dungun itu. Penyamun itu tiada mempunyai belas kasihan katanya orang yang disamun itu ada yang mati ada yang luka jika tidak lari. Katanya lagi saya memberi ingat sahaja.

Sahibulhikayat jadi Raja

Sepeninggalan orang tua ini kami menarik nafas panjang kerana hati masing-masing telah gentar tetapi apa boleh buat maju salah undur pun salah. Oleh sebab itu, kami suka berserah kepada Allah dan mengadu nasib. Kami pun berhenti di bawah pohon yang tendang mencari fikiran.

Salah seorang daripada kami berkata jangan susah hati kalau kita disamun orang kelak di situlah kita tanak beras kita—ertinya cubakanlah segala kepandaian silat pencak awak biar mati melawan tanda anak jantan. Kata yang seorang lagi melawan boleh tetapi

betapa hal kita kalau-kalau penyamun itu ramai dua tiga kali ganda daripada kita.

Di antara lain-lain ada yang mengesyorkan supaya diangkat seorang jadi orang besar seperti penghulu atau raja kerana adat penyamun-penyamun itu biasanya gentar menyamun orang besar dan lagi katanya elok benar ada ketua kita supaya kita disegani orang. Adatnya juga penghulu itu akan menjadi siap bagi penghulu dan raja itu bagi raja. Alangkah untungnya kita jika disangka orang penghulu atau raja apalagi kalau dapat berapat-rapat dengan orang besar.

Saya sangat bersetuju dengan syor ini. Maka saya ajukan pangkat itu kepada salah seorang lepas satu-satu lagi tetapi tiada yang sanggup. Ada di antara kami seorang yang mengerti adat raja-raja kerana dia seorang yang datang dari rumah Raja Sumatra tetapi dia enggan juga. Hampir-hampir semua kawan saya itu berkenan jika saya sanggup. Akhirnya, terpaksa saya terima kehendak kawan-kawan saya dan semenjak itu saya pun jadi rajalah konon tiada kena memasak atau mencari kayu ataupun berbeban malah saya memakai seluar Aceh, baju mintan sutera berbunga sutera juga serta lekat baju *tweed* kupiah Arab sebilah sundang dan sebilah keris pula. Apabila tampil begitu dibacalah doa selamat lalu berjalan tetapi hati dalam ketakutan. Allah dan Rasul-Nya sahaja yang tahu.

Dengan inayat Tuhan kami pun sampai dengan selamat ke Dungun. Mula-mula sekali kami bertemu dengan sebuah surau apalagi kami pun naik sembahyang Asar yakni-yakninya kami itu ahli ibadat jua padahal membaca *Fatihah* pun belum tahu. Lepas sembahyang, saya lihat ramai orang datang agaknya oleh kerana melihat orang dagang. Kami pandang rumah-rumah orang di situ atap nipah dan dindingnya nipah jua. Saya memberi salam kepada orang itu kemudian saya tanyakan Penghulunya. Akhirnya, kami pun dapat berjumpa dengan Penghulu lalu kami tanyakan di mana rumah Raja Muda.

Kawan-kawan saya pada masa itu bertuanku berpatik dengan saya, maklumlah saya sudah jadi raja dan penghulu itu pun memberi khabar kepada Raja Muda mengatakan seorang raja

hendak menghadap. Sebentar itu jua kami dipersilakan oleh Raja Muda ke rumahnya. Rumah Raja Muda itu atap nipah dinding papan cat kuning.

Apabila sampai pada tangga Raja Muda saya pun memberi salam lalu disahut oleh Raja Muda sambil mempersilakan dan menarik tangan saya naik. Waktu duduk di situ saya tiada tentu perasaan maklumlah belum biasa menjadi raja. Hati saya takut ada dan malu pun ada tetapi apa boleh buat kerana terpaksa. Waktu ditanya oleh Raja Muda itu saya pun mengatakan nama saya Arya Jaya Galang Negeri datang dari Kelang.

Raja Muda itu dengan hairannya berkata dia belum pernah mendengar nama Kelang dan belum pula pernah berjumpa dengan orang Kelang. Apabila ditanyanya lagi saya katakan asal saya dari Jambi. Ketika itu Raja Muda itu pun bertanyakan Sultan Tahir Raja Jambi yang rupanya dia kenal pula. Mujurlah dia tidak begitu tahu akan kaum kerabat Raja Jambi jika dia tahu barangkali tembelang kami pecah.

Saya sendiri tidak cukup tahu akan hal Raja Jambi itu. Mujur pula saya tahu dia telah tua. Oleh sebab itu, apa-apa pertanyaan saya tolak dengan mengatakan Raja Jambi itu telah tua dan saya telah lama pula meninggalkan Sumatera.

Dalam hal yang demikian, kami pun diterima dengan baik dan hidangan pun diangkat oranglah dan makanlah kami sedulang hal keadaannya saya sentiasa berdebar-debar.

Pada masa di situ saya bermalam di rumah Raja Muda manakala kawan-kawan saya tidur pada sebuah rumah yang lain. Raja Muda memberi saya seorang menjaga saya tidur itu.

Tatkala ditanya oleh Raja Muda apa hajat saya datang, maka saya nyatakan bahawa maksud kami hendak membeli kerbau atau lembu. Sebab saya telah menjadi raja maka pertuturan di antara saya dengan Raja Muda, iaitu pakai adinda dan kekanda seperti raja-raja dan semua orang bertengku dan berpatik kepada saya. Raja Muda memberitahu yang saya boleh membeli kerbau tetapi katanya hendaklah dibayar cukainya kepada Raja Mansur itu pun katanya bolehlah saya pesankan.

Kira-kira dua hari di belakang Raja Mansur pun datang. Raja Muda bertitah kepadanya membawa saya ke hulu mencari kerbau dan berpesan supaya dilepaskan daripada cukai kecuali orang saya. Raja Muda berpesan juga supaya menjaga saya katanya anak raja ini datang minta izin kepada kita dan wajib kita pelihara akan dia jika tidak kelak malulah kita. Harga kerbau yang sebesar-besar \$16 seekor, kerbau balar \$14.

Dengan titah Raja Mansur kerbau pun dibawa orang ke tepi sungai. Apalagi kami pun dapat melihat sekehendak hati. Kami dapat membeli kerbau 45 ekor dengan lembu 30 ekor.

Saya singgah di rumah Raja Mansur dan selama di Dungun adalah saya dihormati orang jangan disebut makanan bermacam-macam dihantar orang kepada saya.

Apabila saya balik ramai orang menghantar ke sempadan Dungun manakala Raja Mansur sendiri menghantar saya sampai ke Padang Janik dan di sinilah saya bercerai dengan Raja Mansur dengan bersalam-salaman.

Perjalanan dari situ ke Kuala Lumpur lamanya 16 hari. Apabila sampai ke Kuala Lumpur dagangan itu pun dijual dan saya pun tiada kuasa lagi hendak berjalan jauh dan inilah kali yang menghabiskan sekali bagi saya berniaga kerbau.

Riwayat Kuala Lumpur dan Tuan Haji Abdullah Hukum¹⁰

Menjadi Ketua dan Menangkap Penyamun

OLEH kerana saya yang tertuanya dan jua ketua membuka hutan Sungai Putih (Bangsar Road sekarang) saya pun diangkat menjadi ketua dengan persetujuan Penghulu dan Tuan Collector (*Collector of Revenue*) dan saya pun digelar orang Datuk Dagang (pada masa sekarang ketua-ketua itu dinamakan Tuk Empat).

Kata Tuan Haji Abdullah Hukum lagi—apabila saya tiada kuasa lagi hendak menggalas kerbau maka saya pun membulatkan haluan menghadap perkebunan tetapi oleh kerana saya menjadi ketua terpaksa saya banyak membuat pekerjaan luar seperti menghadiri nikah kahwin, menghadiri muafakat masjid, menyelesaikan pertengkaran-pertengkaran kampung terkadang-kadang dipanggil oleh Penghulu, oleh Tuan Collector dan terkadang-kadang menyertai istiadat menjunjung duli Tuanku di istananya di Kelang apalagi pada masa ada keramaian di istana seperti nikah kahwin putera atau puteri Tuanku.

Kira-kira pada tahun 1905 Tuan Besar Polis masa itu namanya Tuan Cuscaden. Pada suatu pagi masa saya tengah bekerja memotong kayu di dalam hutan saya terkejut mendengar Cina menjerit-jerit minta tolong serta memekik mengatakan pencuri dan penyamun. Entah bagaimana empat orang Cina yang dikejar orang itu lalu tiada berapa jauh daripada saya. Saya pun sama mengejar di belakang sehingga dapat saya tangkap seorang. Yang saya tangkap itu rupanya ada menaruh pistol mujur saya tiada ditembaknya. Ketika bergomol-gomol itu pistol itu dicampakkannya ke dalam sungai. Kawannya yang tiga orang lagi itu lepas lari dan yang seorang saya tangkap itu saya hela ke Rumah Pasung. Akhirnya Cina itu dihukum jel. Lepas bicara Tuan Besar Polis, iaitu Tuan Cuscaden memberi baksyis (sagu hati) kepada saya banyaknya \$100.

Kira-kira dua tiga bulan di belakang kira-kira pukul 9.00 malam waktu saya di rumah, saya terkejut pula mendengar orang menjerit minta tolong dari arah jambatan Batu 15. Saya bersegera turun, saya dapati seorang mata-mata Benggali sedang bergumpal dengan seorang Cina. Sungguhpun Cina itu ada memegang pistol tetapi nampaknya tak dapat menembak. Saya pun tiada berlengah menolong Benggali itu dan Cina itu pun saya pukul. Akhirnya Cina itu dapat ditangkap rupanya kepala penyamun tetapi mati pada keesokan harinya.

Kemudian Tuan Cuscaden jua memberi saya baksyis wang tunai sebanyak \$5 dengan selaras senapang yang dinamakan orang Senapang Kopak, iaitu bangsa senapang mata-mata zaman Perang Pahang dahulu. Nombor senapang itu 311 bangsanya sebagaimana yang tertulis (*Enfield*). Senapang ini ada pada saya hingga hari ini saya simpan baik-baik.

Mendapat Pencen

Kira-kira tujuh atau lapan tahun di belakang saya pun penat rasanya menjadi Ketua itu sebab badan saya telah uzur rasanya umur saya sudah lebih 70 tahun. Maka pada 13 Januari 1912 saya pun

menghantar surat kepada Tuan Collector menyerahkan pangkat Ketua itu lalu diterima oleh tuan itu dan semenjak itu tiadalah saya jadi Ketua lagi.

Kemudian dengan sokongan di antara Tuan Creason atau Tuan Boyd pada 1 Ogos 1922 saya pun dikurniakan pencen yang saya terima hingga masa ini.

Pulang ke Sumatera

Semenjak saya telah menjejak tanah Semenanjung ini saya tiada pernah balik ziarah ke Sumatera melainkan pada tahun 1929. Pada masa itu saya telah tinggal di sini kira-kira 80 tahun dan pada suatu ketika berbangkit keinginan hati saya hendak ziarah ke negeri tempat tumpah darah saya. Maka saya pun berkira dengan anak cucu saya kebetulan pada masa itu saya ada mempunyai motokar jenis *Dodge*. Oleh kerana perjalanan saya itu akan meliputi beribu-ribu batu saya tetapkan membawa motokar supaya lebih senang berjalan dari satu tempat ke satu tempat.

Saya bertolak dari rumah saya pada bulan Disember 1929 menuju Belawan (Deli) berserta dengan isteri saya, seorang budak cucu saya dan dua orang anak saya, iaitu Mahmud dan Haji Abdul Samad. Kedua-dua anak saya ini dicadangkan sebagai pejalan motokar. Dari Belawan mulailah pakai motokar berhenti semalam di pekan bernama Siantar. Pagi esoknya tertolak pula sampai ke Kota Nopan (Mendahiling) kira-kira pukul 2.00 petang. Pagi esok terus ke Rawa-Rawa Kemanga (Minangkabau) singgah di tempat Tuan Haji Abdul Samad ayahanda bagi Almarhum Tuan Haji Muhammad Taib J.P., Kuala Lumpur. Di situ bertemu dengan Tuan Haji Muahyuddin, iaitu menantu Tuan Haji Muhammad Taib itu (sekarang tinggal di Pudu Road Kuala Lumpur). Esok harinya saya berangkat ke Padang tiba di situ waktu zuhur lalu bermalam. Pagi esoknya pula sampai di Batang Kapas sampai pukul 2.00 petang. Perjalanan diteruskan sampai di Air Haji pukul 1.00 malam terpaksa berhenti tambahan pula air bah pada masa itu.

Pada keesokan harinya tiada bertanggung lagi bertolak terus ke Tapan.

Apabila sampai di Tapan seolah-olahnya saya telah tiba di negeri saya kerana perjalanan itu hanya kira-kira tiga empat jam lagi, tetapi oleh kerana jalan besarnya kecil dua buah motokar tak boleh berselisih oleh itu kami terpaksa menanti motokar yang turun dari Kerinchi itu kerana hendak mengelakkan jangan berdampik di tengah jalan.

Oleh kerana memang akan menunggu dan kebetulan pada masa itu Hari Bali Situ (hari perhimpunan pekan), maka saya pun berjalan-jalan melihat pekan itu. Saya dapati beribu-ribu manusia berjual beli semuanya daripada bangsa Melayu daripada berbagai-bagai bangsa. Di situ saya lihat segala perniagaan dan pertukangan dipegang oleh orang Melayu semata-mata. Tukang-tukang besi, tukang ayan, tukang tembaga, malah tukang pangkis (tukang cukur) pun Melayu belaka. Serba rupa kain-kain boleh didapati semuanya tenunan orang Melayu. Begitu pula hidup-hidupan seperti kerbau, kambing, ayam, itik dijual orang Melayu belaka. Pendeknya, pada pendapat saya pekan itu bukan sahaja ahli penjual dan pembeli di situ semuanya Melayu tetapi ialah tua warna dan baunya semua Melayu.

Sampai ke Rumah

Kira-kira tengah hari itu motokar yang turun dari Kerinchi itu pun sampai dan setelah diketahui bahawa tiada motokar di belakangnya lagi maka saya pun berlepas pula sampai di kampung pada pukul 4.00, lalu naik ke rumah saya yang saya tinggalkan kira-kira 80 tahun dahulu.

Tidaklah dapat saya perikan—kata Tuan Haji Abdullah Hukum—bagaimana sayunya hati saya ketika itu, iaitu ketika tergambar-gambar di hadapan mata saya telaga dan tempatnya serta halaman di mana saya telah berseronok-seronok dengan rakan-rakan saya laki-laki dan perempuan 80 tahun dahulu pada

hal tak seorang jua pun yang tinggal lagi boleh berceloteh sepatah dua jangankan yang tertua yang sebaya dengan saya pun semuanya telah berpindah ke negeri yang baka. Yang ada hanyalah pangkat anak dan cucu.

Ziarah Kubur

Dua hari di belakang saya pun ziarah ke kubur ayahanda saya di Gunung Kelikir namanya, iaitu suatu tempat yang tertinggi mendaki kira-kira setengah batu. Sebagai kenang-kenangan maka saya tanam batu nisan.

Kemudian saya melawat pula suatu tempat bernama Kota Tebat di mana adanya suatu makam yang dipuja orang sebagai keramat yang besar.

Saya dapat izin masuk ke dalam, saya dapati di dalamnya penuh dengan panji-panji ada yang kuning ada yang putih bergayutan di sana sini.

Saya dipandu oleh orang di situ kepada suatu batu besar di mana kononnya ada kesan tangan keramat. Banyak orang di situ meminta pertolongan kepadanya kononnya ada jin di situ. Oleh kerana pada pengajian saya perbuatan yang demikian itu karut dan boleh jadi syirik entah bagaimana saya telah jadi terlanjur menista ketua-ketua kampung di situ lalu saya katakan bodoh dan macam-macam lagi sehingga saya diberi nasihat oleh orang di situ jangan takbur kepada keramat itu ditakuti kelak kena kutuk seperti sakit atau bencana-bencana lain. Saya pun bertambah marah lalu saya menepuk dada dan berkata jika betul ada jin yang tuan-tuan sembah itu marilah makan saya ini. Dan lagi kata saya tiada disembah melainkan Allah (s.w.t). Di malam itu saya jerumuskan batu itu dan perasapan-perasapan di situ pun saya lempar-lemparkan. Akhirnya saya beri nasihat kiranya orang di situ menjauhkan diri daripada kepercayaan yang membawa kepada kesesatan. Rasanya sampai sekarang jin itu tiada mendatangkan apa-apa bencana kepada saya.

Saya duduk di rumah di kampung saya itu (Kampung Abu) hanya selama enam hari empat malam sahaja. Saya pun bertolak balik dengan motokar itu jua sampai di Belawan tergendala sedikit kerana mengambil wang dhaman (pendahuluan) tatkala masuk dahulu.

Jumlah minyak benzin pergi balik kira-kira 230 gelen dan jauh perjalanan yang ditempuh waktu pergi kira-kira 2060 batu. Inilah kali yang awal saya balik ke Sumatera dan barangkali inilah jua kali yang akhir. Semenjak itu berkekalanlah saya tinggal di kampung saya Bangsar Road hingga hari ini.

Anak Cucunya

Dengan itu tamatlah riwayat Kuala Lumpur dan riwayat Tuan Haji Abdullah Hukum itu yang bukan sahaja telah menempuh berbagai-bagai perjalanan hidup di dunia tetapi ialah jua seorang bapa yang berjasa. Anaknya di antara laki-laki dan perempuan berjumlah 18 orang. Cucunya pada masa ini berjumlah 53 orang dan cicit baharu 17 orang tetapi jika dipanjangkan Allah (s.w.t.) umurnya sedikit lagi harus-harus akan mempunyai oneng-oneng.

Kampung Abdullah Hukum masa kini dan akan berubah wajah ke arah pembangunan abad ke-21.

Nota Hujung

¹ *Warta Ahad* (Jawi) diterbitkan di Singapura pada 5 Mei 1935 oleh *Warta Malaya Press Ltd.* (Syed Hussein Ali Alsagoff) Datuk Onn Bin Jaafar ialah pengarangnya dari 5 Mei 1935–Disember 1935. Lihat A.M. Iskandar, *Persuratkhabaran Melayu 1876–1968*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1980.

² Lihat Lampiran.

³ Untuk keterangan lanjut tentang beliau, lihat Emily Sadka, *The Protected Malay States 1874–1895*, Kuala Lumpur: Universiti Malaya Press, 1970 dan J.M. Gullick, *The Story of Kuala Lumpur 1857–1939*, Petaling Jaya: Eastern University Press, 1983.

⁴ *Warta Ahad*, 6 Oktober 1935, hlm. 5, 6, 19 dan 20.

⁵ *Warta Ahad*, 13 Oktober 1935, hlm. 7, 8 dan 18.

⁶ *Warta Ahad*, 20 Oktober 1935, hlm. 7, 8 dan 17.

⁷ *Warta Ahad*, 27 Oktober 1935, hlm. 7 dan 8.

⁸ *Warta Ahad*, 3 November 1935, hlm. 9 dan 10.

⁹ *Warta Ahad*, 10 November 1935, hlm. 5 dan 6.

¹⁰ *Warta Ahad*, 17 November 1935, hlm. 9, 10 dan 16.

Indeks

A

- Abdul Rahman 3
- Air Panas 4
- Ampang
 - Road 14
 - Street 4, 28
- Arya
 - Jaya 1
 - Jaya Galang Negeri 41
- Asi 12

B

- Baki 30-1
- Bangsar Road 30, 43, 48
- Baru
 - Lane 30
 - Lima Setapak 4
- Boyd 45
- Bukit
 - Bintang 28
 - Mahkamah 12, 14
 - Nenas viii, 30, 34
 - Timbalan 21

C

- Che
 - Din 30
 - Halus 6
 - Soh 31
- Checking Station 22
- Cik Putih 20-1
- Collector 43, 45
- Creason 45
- Cuscaden 44

D

- Datuk
 - Abdullah 3, 30
 - Bandar Patok 6
 - Dagang 3, 43
 - Dagang Rongkok 6
 - Kelana Sendeng 3
 - Maharaja 30
 - Muda Sulaiman 15
 - Penggara 22
 - Sati 31
 - Simpan 35
- Douglas 28

E

- Engku
 - Mahmud 14-9
 - Sutan 13
 - Tua 24-5

G

- Gian Singh 30
- Ginti Ali 19, 26

H

- Haji
 - Abdul Ghani 4
 - Abdul Rahim 2
 - Abdul Samad 17-8, 30, 45
 - Abdul Samad Kecil 30
 - Abdul Samad Panjang 30
 - Abdullah Hukum vii-ix, 2, 4, 17, 20, 22, 24, 26-7, 30, 33-4, 38, 43, 46, 48

Indeks

- Abdullah Panjang Hashim 30
Arshad 24, 30
Kechil 31
Mansur 24
Muahyuddin 45
Muhammad Ali 30
Muhammad Salleh 17
Muhammad Shah 24
Muhammad Taib J.P. 45
Zainal Abidin 30
Hajjah Farimah 30
- I**
Imam
Muhammad 31
Perang Alam 24
Perang Mahkota 15
Perang Malim 12
Perang Mangku 24-5
Perang Mat Aris 19
Perang Muhammad Arif 34
Perang Raja Berungun 12
Perang Sebahglad 12
Perang Seri Handalan 12
- J**
Java Street 4, 28, 30
- K**
Kapitan Keledak 12
Kharib Raja 19, 26
- L**
Lorong Ceti 4
- M**
Malim Bungsu 38
Market Street 4
Mat
Saman 31
Saman Datuk Gajah 15
Maxwell 30
- Mohamad Ghani 38
Muhammad
Arif 35
Rokun 1
Salleh 17
- O**
Old Market Square 12
Orang Kaya
Jeli 15
Pahlawan 15
Temerloh 15
- P**
Panglima
Garang Ishak 15
Kiri 14
Muda 12, 26
Muda Segara 12
Muda Sepajar 24
Raja 12
Perang
Cheras 6
Kuala Lumpur 9, 19
Pahang 15
Pudu Road 12
- R**
Raja
Alang 8
Aman 13
Asal 12, 20
Berayun 8, 17, 22
Bernang 12
Bilah 4, 9, 12
Boi 26
Bugis 8
Ira 12
Kahar 26
Laut 27, 31, 35
Layang 14-5, 17-8, 21, 34
Mahmul viii, 14-5, 17-8, 22, 24-5, 30, 32, 38-9
Mampang 22
Manan 22, 24
Mansur 41-2
Mas 31
Mengampang 8
- Muda Selangor 27
Orhman 12
Syam 26
Utih 34
Yusof 26
Rodger 34, 38
- S**
Samaripun 12
Sawyer 28, 38
Sekancing 2
Serambut 4
Setapak 6, 27, 35
Sidi Raja 12
Simmon 31
Sultan
Abdul Samad ix, 6, 8, 26, 31, 33-4
Bangkahulu 13
Muhammad 27
Tahir 41
Sungai Purih viii, 30-1, 43
Sutan Puasa 4, 12, 14, 30
Syed Sohior 14
Syeikh Muhammad Ali 17, 19
Taib 17, 19
- T**
Tambi Abdullah 3
Tengku
Laut 22
Mahmul 19, 22
Panglima Raja 22
Tuk
Alam 35
Bela Sungai Cantik 34
Dagang Dianjuk 34
Setapak 34
Ungku Kelang 13
- W**
Wan Cilik 3
Warta Ahad vii, 2, 33
Weld Hill 21
- Y**
Yap Ah Loy ix, 12, 14, 28, 36

Lampiran

لَمْبِيرَان

وژبانه

رواie کوالا لمفور 24 تاهون سبلوم فرناوغن بریتیش (ددالم ایغاتن سئورغ یغتوا سکالی)

ملینکن سوات ایغاتن یغ کیت
فیکرکن بوله منداتئکن سرونوق
کفد فمباچ ۲ کیت المخترمین
(یغ دحرماتی) تراوتام سکالی
اوله کران رواie این برکایه دغن
چرینا ۲ فرغ ملایو زمان کریس
دان فمورس.

بلیو براصل دري قریه سوغي
ابو ججاهن سوغي فنوه نکري
کرنچی (سمترا). نماڻ یغاصل
یأیت نام یغدبري کفداڻ اوله
نینیق ممأڻ کتیک مئره فوستڻ
منورت عاده ملایو ایاله محمد
روکون دان کمدين دکلر منوره

فرايغاتن - لبه دهولو هندقله
کیت مئاکو بهوا رواie کوالا
لمفور یغاکن کیت هیدئکن
دباوه این بوکنله ميمغ تله
ترتولیس تتافی کیت تورنکندي
درفد ایغاتن سئورغ یغ بوله
دهیتوغ سباکي سئورغ یغترتوا
سکالی دانتارا بیراف باپق
فنجاجه یغ مپلئکارا کتانه
سمننجوغ این فد زمان دهولو
دری کؤکوسن فولو ۲ ملایو
اولهسبب ایت هندقله کیت
مئاکو جوا بهوا رواie ایت
بوکنله فول تاریخ یغترسوسن

1874) دان 61 تاهون دباوه
فرنټه اغکريس (874 سمفي
1935).

سٽگهفون سڪارغ بليو
برعمر 100 تاهون دان
سٽگهفون تله دکوسر اوله عذر
توان تنافي ماسيه تکف جڻ
دبنديغ کفد اورغ ۲ يٽرمودا دوا
تيک فوله تاهون درفداڻ بليو
ماسيه تروس منروس بوليئه
سمبهيج جمعة کمسجد اتو
مغحاضري خندوري ۲ يٽسر
اتو فون مجلس ۲ شرح برکنار
دغڻ اکام واما ايغانتڻ ماشاء الله
بليو چوکف ممفوپاي ايغانتڻ
يٽصحة سهغک بليو بوله ايغ
کفد نام ۲ دان بعسا صحابة دان
راکنڻ يٽتله برقبور انم توجه فوله
تاهون دهولو استميوا لاکي
سسوات کجادين يٽفاتوة دکي
فد تمفة ۲ يٽفاتوة دايجاتي
بارغکالي تيدق منچافي کفدا
ففاتة عرب "فرکارا حفظ ايت
سيسوي اورغ ۲ يٽبوت."
ساتو درفد فرکارا ۲ يٽساغ
دسوکاي بليو ايباله برقصه. ج

عادة جواسباکي اريا جاي. بليو
دافة منونیکن فرض حاجيڻ
کييت الله الحرام دري سلاغور
دغڻ سبواه کفل افي يٽمولاي ۲
سکالي بلاير کجده مٽکتتيکن
کفل ۲ لايير زمان ايت دان برکلر
فول دفادغ عرفه سباکي حاج
عبدالله حکوم يٽتله نماڻ
يٽرمشهور سڪارغ اين. سدغ
ايهنداڻ برنام سکنچيغ ارتيڻ
"کونچي فتو" برکلر توء فٽکو
دان کمدينڻ مندافة کلارن حاج
عبدالرحيم دفادغ عرفه.
بليو تا دافة منرغکن تاريخ
برانقڻ تنافي چوکف ايٽه کفد
ماس برداگڻ کتانه ملايو اين
دالم تاهون 1850 فد ماس
برعمر کيراي ۲ 15 تاهون دان
سمنجق ايت هٽک سمفي ماس
سڪارغ بليو ککل ديم دسين.
منورة کتراغڻ ايت بهوا توان
حاج عبدالله حکوم ايت فد ماس
اي تله برعمر 100 تاهون دان
تله تيٽکل دسلاغور سلما 85
تاهون دانتاراڻ 24 تاهون دباوه
فرنټه ملايو (1850 سمفي

عبدالله يغير كنل كاي دكوالا
 لمفور دان بركلر "داتوء عبدالله"
 ادفون كتوان اورغ ۲ ملاك ماس
 ايت اياه وان چيليق نماث تيغكل
 دسمابوق باتو تيگ نكري ملاك
 ماس ايت ميمغ تله تعلق دباوه
 فرنته اغكريس فكنن كچيل
 سهاج اد سديكيه ۲ رومه باتو
 ايتفون رنده ۲ دان سفاروه رومه ۲
 ايت بتول دفتي فتتي ملاك.
 فرنيكان ماس ايت بايق دتاغن
 اورغ ملايو يعني اورغ ملايوله
 بركلي كاي دان منجوال مكانن.
 اد جوگ چينا بركلي منجوال
 سايور. برس ماس ايت داتغ
 دري لوار نكري كادائن ميره
 تفاقى برس كلوارن نكري فوتيه
 دان بايك. اد جوگ سديكيه ۲
 اورغ كرنچي منچاري رزقي
 دسيو.

ستله برهنتي تيگ هاري
 لمان دملاك ايت مك كامي فون
 برلاير فول دغن سبواه ناديل
 منوجو فغكالن كمفس. ناديل يغ
 كامي تومفغ ايت مموغكه كاي
 دان لاين ۲ بارغ دفغكالن كمفس

دناث بليو اكن كليهانن ساعة ۲
 بركييرغ منچريتاكن روايه
 هيدوفن يغلته لالو يغمغندوغي
 برباكي ۲ سغسارا دان كچماسن
 يغمپرمكن تغكوء يغلته
 دتمفوهن.

فد ماس اين بارغكالي تيدق
 اكن ددفتي سئورغ توا يغبوله
 منچريتاكن روايه كوالا لمفور
 لبه دري بليو. دالم سوات
 فرجمفان خاص بهارو ۲ اين
 توان حاج عبدالله حكوم تله
 برقصه كغد وكيل "ورت احد"
 سفرت برايكوه:

فد ماس ساي برعمور كيرا ۲۱
 15 تاهون ساي دباوا برداڭغ
 اوله ايهندا ساي منيغكلكن
 نكري. كامي كلوار دري تانه
 سمتره ملالوئي فكن بهارو
 (سيك) دغن سبواه سكوچي
 بلاير منوجو تانه سممنجوغ دان
 منمفة كملاك دالم تاهون
 1850. افيل سمفي دملاك مك
 كاميفون منومفغ درومه داتوء
 داڭغ برنام حاج سعيد يايت باف
 سودارا باكي المرحوم تمبي

برهنتي فول. اد فون جاوهن
 فرجلانن ايت اياه تيك هاري
 تيك مالـم. ساي مولا ۲ مليهه
 كجادين يغهشه افبيل سمفي
 دكاجغ يايت مليهه فرلاونن
 سنجات يغدنماكن برتيكم.
 سئورغ سمفي ماتي دتيكم اوله
 اورغرامي دان دارهن مغالير
 سبين اياه كران فرمفوان. اخرن
 كاميفون سمفيله دكوالا لمفور
 لالو منومفغ درومه حاج
 عبدالغني اورغ اير باغيس
 بركدي (دجاوا سترية سكارغ).

فمنداغن دكوالا لمفور

كوالا لمفور ماس ايت سيبوق
 چارا زمان دهولو. اد دوا لورغ
 سهاج يايت جاوا سترية دان
 مركية سترية سكارغ منكلا امفغ
 سترية (لورغ چيتي) يغ رامي
 سكارغ اين ماسيه كولم ايكن
 دفوپاي اوله المرحوم سوتن
 فواس.

رومه ۲ كدي ماس ايت اتف
 برتم دنديغ فلوفوه (بولوه) دان
 اورغ ۲ يغ برنياك دسيو سفرت

دان كاميفون نايك كدارة. ساي
 مغمبيل اوفه مئكالس كايـن دري
 فئكالن كمفس كسوغي اوجغ
 اوفهن سكاتي ليم سين سهاج
 دري سئورغ سوداكر كاي اورغ
 كرنچي برنام حاج عبدالرحمن
 دان دغن جالن ايتله كامي سمفي
 دسوغي اوجغ.

برهنتيله ساي دسوغي اوجغ
 سلما 8 هاري دغن مقصود
 هندق منچاري فكر جان تنافي تا
 دافة. ماس ايت سوغي اوجغ
 بلوم ماسوق دباوه فرنـته
 اغكريس دان فمرنتهن اياه
 المرحوم داتوء كلان سنديغ
 نماث. چينا تله اد ممبوك لومبوغ
 دسيو دان سبب تباد فكر جان
 مك كاميفون برايـدر منوجو
 كوالا لمفور كران كات ۲ اورغ
 بايق فكر جان دكوالا لمفور بوله
 برتاتم سايور دان بوله ملمفن.

كتيك ايت اد فول كمفولن
 اورغ ۲ مئكالس كايـن هندق
 براغكة ككوالا لمفور مك كامي
 تومفغله كمفولن ايت. برجالن
 ايكوة برجالن دان برهنتي ايكوة

ممباير چابوة 10 كنتغ فادي فد
تيف ۲ سراتوس كنتغ (10
فرا توس) كغد سوتن فواس افيل
هابس موسيم منواي. كيران
ممباير چابوة ايت تيدق بكي تو
كرس هان مغيكوة فئاكوان
ماسيغ ۲ اورغ يغ برساهه سهاج.
فنديقن برف يغ دهتركن اورغ
كفدان ايتوله دتريمان.

لفس درفد مغمبيل اوفه
ممبوة تالي اير ايت ساي ملمفن
دستافق بر ككالن كيرا ۲۱ تيگ
تاهون لمان. ماس ايت تيا داف ۲
هورو هارا دالم كوالا لمفور
سموا اورغ ۲ ملايو تيغكل دالم
امان دان تتوان سموان اورغ
مندهيلغ.

فرغ چرس

فرگادوهن يغمولا ۲ ساي ايغه
اياله دچرس. چرس فد ماس
ايت دباوه فرنته داتو، بندر فاتو،
نمان. داتو، داغ روغكوه، نمان
اورغ باتو بارا داتغ دري سبله
كلغ دغن سكل هلبالغ ملغكر
چرس. فرغ فون فچه مك كدوا ۲۱

منجوال كاين ۲ دان مكانن
سموان اورغ ملايو يايت بغسا
راوا دان مندهيلغ دان كتوان
ماس ايت ايله سوتن فواس دان
راج بيله. كدوا ۲۱ كتوا اين
مغوتيف حاصل داغن يغللو
ليتس ملالوئي سوغي كلغ اتو
سوغي كومبق. اد فون چوكي
تيمه ايله سرغكيه سهارا (تيگ
فيكول).

ادفون ستافق سكارغ دهولو
سوغي تافق نمان دان اولو
كومبق سكارغ اير فانس نمان.
مك سوتن فواسله يغ ممبوك
ساوه فد كدوا ۲ تمفة اين. توان
حاج عبدالله حكوم بركات لائي
- ساي ايغه مغمبيل بهاكين
مغمبيل اوفه ممبوة تالي اير
دسرمبوة (باتو ليم ستافق
سكارغ) دان جوگ دلاين ۲ تمفة
داوفه اوله سوتن فواس.

ساوه يغدبوك سوتن فواس
ايت موده سهاج. افيل تالي اير
سده سيف مك اورغرامي
بارغسياف سهاج بوله ممبوة
ساوه تنافي شرطن هندقله

كمدین فنده كتمفة لأین لالو
برفولع كرحمة الله.

ادفون راج سلاغور ماس
ايت اياله المرحوم سلطان
عبدالصمد برسمايم دبندر لاغة
(كوالا لاغة). دسيتوله تمفة
اورغ ۲ بسر مغادف اتو منريما
تيته اف ۲ یغ هندق دبواة. فركارا
ممتا تانه هندقله دغن كبنارن
سلطان دان جك اد اف ۲ بچارا
سفرت فركادوهن دسيتوله
دفوتسكن اتو دبيري امارن بكيتو
جوا فغادوان ۲ فركارا رمفس اتو
فربونهن.

فركادوهن اولو لاغة

كيرا ۲۱ دالم تاهون 1858 اد
شورغ برنام راج بوكيس اورغ
مندهيلیغ تیغكل دكاجع. اد
شورغ لاین اورغ مندهیلغ
جوک برنام راج مغمفغ تیغكل
داولو لاغة.

راج مغمفغ اد ممفوپای
لمفن داولو لاغة دغن كبنارن
یغمها مليا سلطان عبدالصمد
منورة فربهاس زمان ايت سده

فیهقن فون مغادو سنجات
سفرت كريس دان سوندغ اد
ستغه هاري لماث. بايق كدوا ۲
فیهقن لوك دان داتوء بندر فاتوء
كنا سلیاغ فد اورة تاغن كاننن
تتافي تباد یغ سمفي موت. اخرن
فیهقن داتوء بندر فاتوء فون
تیواس دان لاري. مك چرس
فون اله درمفس اوله داتوء داكغ
روغكوء سكل هرت بندا
ترماسوق شورغ فرمفوان جندا
نام چي هالوس دتاونن دان
دباوان باليك ككلغ.

ادفون داتوء بندر فاتوء ايت
افبیل تله كنا فاره ایفون جاتوه
كسوغی لاغة كات اورغ تله
ماتي. تتافي یغسبنرن ای هاپوت
دان دافة نایك فد سوات تنجوغ
افبیل فراهو لالو ایفون منومفغ
ككاجع لالو برهوبة.

افبیل چرس تله منجادي
فادغ تكوكور دتیغكلكن اوله
موسهنن مك سكلین اورغ
یغلاري تادي ماسوق باليك
ددفاتي تله تیغكل ابو سهاج.
داتوء بندر فاتوء باليك تتافي

دافه چف نماڻ ڪمدين راج
 بوکيس يئدڪاجع ايت هندق
 ممبوك لمفن فول دسبله اولو
 سوغي لاغه تئافي دبته ڪرس
 اوله راج مغمفغ. منوره عاده
 زمان برڪريس دهولو ڪتيڪ ايت
 واجب دهونس سنجات. مک
 راج بوکيس فون دغن سگرا
 منديريڪن سبواه ڪوبو بايت فد
 سوات تمغه دڪه باتو 13
 سڪارغ. منڪلا راج مغمفغ توره
 منديريڪن سبواه ڪوبو فول
 دلمفن ايت بايت دمسجد اولو
 لاغه سڪارغ.

فرڪادوهن ايت له هييه
 بويڻ ڪران بوڪن سهاج
 برسنيات ڪريس دان تومبق
 تئافي ادفاڪي مريم سنافغ دان
 فمورس. تيڪ بولن لمان سام ۲
 برڪرس هغڪ بايق يغ ماتي انتارا
 ڪدوا ۲۱ بله فيهقن دان سنورغ درفد

ڪفلا فرغ راج بوکيس ڪنارفه.
 فرڪادوهن ايت اڪن منجادي
 له دهشه جڪ تيدق ڪران راج
 برايون سنورغ مندهيليج جوڪ
 داتغ دري ڪاجع. (ادفون راج
 برايون ترسبوه ايالھ ايهندا راج
 الڻ يئترڪنل دسلاڻور دغن ڪياڻ
 دان ايالھ يغ موقفڪن سبواه
 مسجد دبرانغ برهرڪ له درفد
 \$30,000 سيف ڪيرا ۲۱ توجه
 دلافن تاهون دهولو).

راج برايون تله مغيربانڪن
 ديرين منجادي اورغتغه
 مماممڪن فرڪادوهن ايت.
 ڪفوتسنن ايالھ بهوا تانه لمفن
 ايت دفولعڪن ڪفد راج مغمفغ
 دان فرڪادوهن ايتفون فادم.
 [اڪن دايريغي دغن روايه فرغ
 ڪوالا لمفور دالم ڪلوارن
 يهاڪنداتغ].

دفتيق درفد ورت احد 6 اكتوبر 1935.

وزیر اُحد

روایۃ کوالا لمفور فد فغھوجغ فرنته ملايو

فرغ کوالا لمفور

مېمبوغ روایۃ کوالا لمفور 24
تاهون سبلوم فرناوغن بریتیش
یغترمواة دالم "ورت احد"
یغهارو لالو، توان حاج عبدالله
حکوم تله مېمبوغ لاکھی اکن
قصهن کفد وکیل "ورت احد"
سفرت برایکوت:

کیرا ۲۱ ستاهون دبلاکغ مک
سای فون برایدردان برنده
کاولو کلغ (سکارغ سبواه مقیم
کیرا ۲۱ دلافن باتو دري کوالا
لمفور) دسان سای منچاري

رزقي دغن جالن مغمبیل اوفه
مغهایون باتغ چغکول دان جوک
مېمبوة بوروغن (کونتریق)
مبواة باتس دفوپای اوله سئورغ
یغترنام برنام راج بيله.

دالماس سای بکرج ایت
دغن سکویغ ۲ اودارا امان یغتنغ
ایت تله برتوکر منجادی هیبوه
بوکن سهاج داولو کلغ تنافی
ایاله جوا دامغغ دان دکوالا
لمفور. دسان سینی اورغرامی
برچاکف دان بریسیق تنافی انته
اف بیجی بوتیرن سای تا تاهو

سام داولو كلغ دامفغ دان دكوالا
لمفور يأت سيف سكالې دغن
تمفة لاري ماسيغ ۲ منورة
كلغكافن فرغ زمان ايت دان
اورغ ۲ نكري ايتفون دودق
برسيف ۲ سهاج ددالم كدي دان
فد تمفة ماسيغ ۲.

اورغ فوتيه ماسوق

فد سوات هاري فد ماس ساي
دودق دكوالا لمفور ساي ليهة
دوا اورغ فوتيه دغن لبه كورغ
50 اورغ سفاهين اورغ ۲ هيتم،
رمبوة كريتيغ كات اورغ بغسا
كلكتا تله داتغ ككوالا لمفور.
مريك منوجو دان ماسوق كدالم
كوبو يغ كامې سيفكن ايت يأت
دكمونچق بوكية محكمه فوليس
سكارغ. مريك ماسوق بكيو
سهاج امفام لبه فولغ كسارغ.
سايفون حيران دان ساي شك
هاتي بارغكالي اد اورغ بيلوة
ماس ايت. سبنرن فول اد اورغ
بركات بغسا چينا بيلوة.

كران چاكف ۲ ايت برلاكو دغن
بهاس مندهيلغ يغ ساي تباد
مغرتي برسام سكالې. اف يغ
ساي تاهو اياله داجق اورغ
بكرج مماكرا اولو كلغ يأت
دفاكر دغن كايو بولة سرت
بكرج برسام ۲ دغن اورغرامې
منديريكن بيتيغ. بكيو جوگ
كوننن اورغ ۲ دامفغ دان دكوالا
لمفور.

ادفون كفلا ۲ برسيف ايت يغ
ساي ايغه اياله راج اصل، راج
بيله، راج عثمان، راج ايرا،
سماريفون، سيدي راج، راج
برنغ دان سوتن فواس.

ادفون اورغ ۲ يغمنجادي
فغليمان سموان اورغ مندهيلغ
يأت امام فرغ راج بروغون، امام
فرغ سري هندالن، فغليما راج،
فغليما مودا سكارا، امام فرغ
سبغداد، فغليما مودا دان امام
فرغ ماليم.

تأ براف لام مك كوبو ۲ دان
بينيغ ۲ ايتفون سيفله لبه كورغ

برکادوه دغن سفاهي

فد سوات هاري دوا اورغ
 سفاهي اورغ فوتيه يغبهارو داتغ
 کيرا ۲۱ سمیغکو ایت تله تورن
 دري بوکيه کوبو ایت. برجالن ۲
 انته بکیمان دامبیلن دغن کرس
 سهاج ایم اورغ ۲ کدي یغ
 برکوروغ دباوه فغکین ایت
 دلاریکنن افلاکي اورغ ۲ ملایو
 فون مغجر دغن کریس دان
 تومبق تتافي تیاد دافه کران مریک
 دافه لاری کدالم کوبو. ایتوله
 اصل مولایو ۲ برکادوه دالم فکن
 کوالا لمفور دان کوبو ایتفون
 دلغکر اوله اورغ ملایو دالم
 ماس برلاون ایت فریوق افي
 فون دلفسکنن دري کوبو ایت
 مپیکن رومه ۲ ترباکر. فرغ ایت
 برککالن کیرا ۲۱ انم بولن لمان.
 سنجات اورغ ملایو کریس،
 تومبق، فدغ دان سنافغ فاکي
 کیف دان دهینل دغن سابو
 منکلا سنجات سفاهي دکوبو
 ایت سنافغ دان فریوق افي. بابق

کادان کوالا لمفور ماس
 ایت ماسیه هوتن ملینکن دوا
 لوروغ سبکیمان سبوتن
 یغتردهولو ایت. چینا اد
 سدیکیه ۲ برترنق بابي دفودو
 رود سکارغ دان اد سبواه سوغي
 کچیل لالو دغه ۲ جالن یغبرنام
 فوج ابنیو سکارغ. کتوان چینا
 ماس ایت کفتن کلیدیک (نماث
 اسي) بیلا اي ماتي دکنتي دغن
 کفتن یف اه لوي کفتن این اد
 ممفوپای سبواه فاجق جودي
 دتمغه یغبرنام "اولد مرکیه
 سکیر" سکارغ تتافي تیاد
 برچوکي اف ۲.

وارث ۲ اتو اورغسـر ۲
 سلاغور ماس ایت یغ ساي ایغه
 تیگ اورغ. (1) توء اونکو کلغ
 تمفتن دکوالا فآوه (تتغ باتو 4
 فتالیغ سکارغ) (2) داتوء منتری
 تمفتن دباتو دان (3) انچي ۶ مانه
 تیغکل دتغک چینا. عاده وارث ۲
 نکري این معمیل اف ۲ بارغ
 دکدي چینا تیاد فایه دپلي.

كدوا ۲ فيهقن ماتي تنافي كوبو
ايت تا دافة دالهكن.

مك اورغ ۲ ملايو فون
براختيار متا بنتو. سورتفون
دكيري م سفوچق كقد سوتن
بعكهولو اورغ راوا تيغكل
دتنجوغ ماليم دان سفوچق
دكيري م كقد اغكو سوتن اورغ
راوا جوا تيغكل دسمبيه. سورة ۲
ايت دباوا اورغ دغن جالن كاكي
سهاج كقد كدوا ۲ تمفتن.

تا براف لام دبلاكغ فرمتان ۲
ايت دتريما بايك دان بنتوان ۲
فون تيبا يات 100 اورغ دري
تنجوغ ماليم دان كيرا ۲ 100
اورغ فول دري سمبيه دكفلاي
اوله انق اغكو سوتن نماش راج
امين چوكف دغن الة سنجات
دان هلبالغ ماسيغ ۲. افبيل
بنتوان ۲ اين سمفي مك موافقة
فون دادكن دان كوبو بوكية
محكمه تمفة اورغ فوتيه ايتفون
دكفوغ دان برفرغله كدوا ۲
فيهقن اد لبه كورغ سبولن لمان.

انتارا اورغ برفرغ ايت فد
سوات مالم اد سئورغ منعكابو
برنام راج لايع دغن امفة اورغ
سفاهي هيم كاونن مئندف ۲
ماسوق ككوبو سوتن فواس
مقصودن هندق مماكو لوبغ
مريم سوتن فواس تنافي اورغ ۲
دكوبو ايت چوكف برجاك دان
كلي م ۲ اورغ اين دافة دتغكف.
افلاكي مريك فون دقسا ددالم
كوبو ايت هغك سمفي دچيلي
اد كيرا ۲ دوا هاري لمان. كمدين
مريك دباوا كتفي سوغلي كلغ
(تنغ امغ رود سكارغ) سمفي
دسيو لالو دبونه لفس سئورغ -
سئورغ دان فوده سكاللي تيبا
فول كيليران راج لايع. تنافي انته
بكي مان سمتارا اورغ هندق
مبوك ايكة تاغنن دغنتياد
دسغك ۲ راج لايع دغن
سكويغ ۲ دافة ترجون كدالم
سوغلي ايفون ميلم هيلغ غائب
دري فنداغن مات تا دافة
دتغكف لاني. كمدين دكتهوي

روفان اورغفوتيه ايت تباد تاهر
لالو لاري تغه مالم تتافي اورغ
چينا تورو لاري فول.

فد كآيسوقكن هارين راج
محمود دغن راكنن منوره كس
اورغ ۲ يغلاري ايت كيرا
فوكول 12 تغهاري ايفون باليد
مماوا كدوا ۲ اورغفوتيه ايس
دغن انم اورغ هيتم سفاهين
اورغفوتيه دغن سفاهي ۲ ايس
دنجارا دالم كوبو اد كيرا ۲۱ ام
هاري لمان اخرن اورغ ۲ هيت
ايت دونه تتافي دوا اورغفوتيه
ايت دغليهارا دجاديكن توكن
مريم.

افيل راج محمود بن تغك
فغليما راج داتغ ككوالا لمف
كران ممبري فرتولغن ايت، ايس
مسان ساي مولا ۲ كئل كفدا
راج محمود ايت فد ماس ايس
براسيا كيرا ۲۱ 35 تاهون كول
هيتم مانيس، ميسين تباد بر
لبد، فكاينن سافو تاغن سها
باجو كونتيغ سلاغور فيس

يغ راج لايع اين دافة برهاپوه دان
نايك دتمفة كودغ كريتافي
سكارغ (كودشيد). دري سيتو
ايفون فركي مندافتكن كفتن يف
اه لوي دان سلامة درفد ماتي
سفرت كاوان ۲ يغ امفة اورغ
ترسبوه.

اخرن اورغ كوالا لمفور
منجمفوه اغكو محمود (راج
محمود بن تغكو فغليما راج)
دان سيد شهور كران ممتا بتو.
مك اغكو محمود دغن سيد
شهور فون تيبا دغن بيراف بايق
اورغ دغن هلبالغن. ددالم
اورغ ۲ يغداتغ ايت ساي كئل
(1) فغليما كيري دان (2)
انچي^۴ حسن اورغ فهغ.

دغن تدبير دان فرنته اغكو
محمود سفوچوق مريم تله دافة
دباوا كاتس فوكوه^۴ كايو ارا
برهمفيران دغن كوبو اورغفوتيه
ايت. افلاكي كوبو ايفون دافة
دتمبق دغن مريم تيف ۲ هاري
اد كيرا ۲۱ 10 هاري لمان. اخرن

دسبوة اورغ اياله فغليما كارغ
اسحاق أ. مت سامن داتوء
خاجه، اورغ كاي فهلاون،
اورغكاي جلي، اورغ كاي
تمرلوه، داتوء مودا سليمان دان
امام فرغ مهكوت.

ففراشن فون برغكيه داولو
كلغ داننارا اورغ ۲ مندهيلغ دغن
اورغ فهغ اد بيراف لام اخرث
اورغ مندهيلغ تيواس دان اولو
كلغ فون دتاون اوله اورغ فهغ.

ترسبوة قصه راج لايع اورغ
منغكابو يغلاري ايت روفان
سمفي دسوشي اوجع مندافتكن
توان شيخ محمد طيب، توان
شيخ محمد علي دان حاج
محمد صالح فغهلولو راوغ
دهولو. اي دافه اختيار دسان
سهغك بايق فول فغيكوتن.
ايفون براغكة دغن براتوس ۲
اورغ رعيتن سمفي دسبله هيلير
كاجغ لالو ممبوة كوبو دسيو
هندق ملغكر كاجغ. فرخبران
ايت كدغارن كغد راج برايون

سييله دان برسلاوار فنجغ فيسق
امفة. سنجتان كريس، كافق چينا
يايت بتول ۲ كافق چينا دفربواة
تيمفوه فرغ بلندا دكوالا سلاغور
دان سييله فدغ اد فون كريس
ايت اياله كريس فساك درغد
ايهندان. ساي فون ماس ايت
مماكي سنجات سنديري يايت
فدغ سييله، تومبوق لادا دان
سناغ فاكي كيف ساي بلي ليم
رغكيه دان دري ماس ايت ساي
منجادي جواق ۲ كغد راج
محمود دباوان ساي كمان ۲ اي
برفرغ.

فرغ فهغ دان راج لايع

امان سجهترا تله ترسيار دكوالا
لمفور تتافي هاڻ كيرا ۲ سبولن
سهاج منكلا فرخبران يغلبيه
مغكنتركن هاتي تله سمفي فولا
يايت اورغ فهغ هندق ملغكر دان
مريك تله همفير كأولو كلغ.
ادفون اورغ ۲ فهغ ايت بريو
بايقن كفلان ۲ يغ ساي ايغه

جوابن - ساي اورغ منغكابو!
راج محمود - سياف كتوان
اوق؟

جوابن - راج لايغ!
ايتوله دوا فاته سوال جواب
سهاج اورغ ايتفون دتيكم اوله
راج محمود سام سگالي سهاج
ماتي دسيئو جوا.

راج محمود تروس كفن
ركوه. ايفون برتانا كفد سئورغ
كرنجي نام حاج محمد صالح
دمان حاج عبدالصمد اورغ
منغكابو.

ستله كتهويئ درفد اورغ
كرنجي اين دمان حاج
عبدالصمد مك راج محمود فون
فرخي مندافتكن حاج عبدالصمد
افبيل برتمولالو دتانا فول سفرت
برايكوت:

راج محمود - سياف كتوان فون
حاج؟

جوابن - توانكوله!
مندغر ايت حاج عبدالصمد
فون دفلوق اوله راج محمود

لالو دبئيئ تاهو راج محمود
دكوالا لمفور.

مندغر فرخبران ايت راج
محمود فون براغكة ككاجغ
دغن سكل فهلاونئ دان سايفون
سام مغيريغ. تنافي راج لايغ تله
لاري مالم افبيل مندغر يغ راج
محمود تله سمفي دكاجغ.

راج محمود ساغة مركا كفد
راج لايغ. اد خبر مئتاكن راج
لايغ لاري كركوه دان مسكيفون
بايق اورغ ممبري نصيحة جاغن
تورة راج لايغ تنافي راج محمود
بركرس جوا كتانا اد سودارا
دركوه. فندقن راج محمود اخرئ
تيا دركوه.

كات توان حاج عبدالله
حكوم - دركوه اي مليهه فري
كانسن تاغن راج محمود - راج
محمود برتمو دغن سئورغ
منغكابو يغ نمفقن تيا دامبيل انده
كفدا. دتانا اوله راج محمود
سفرت برايكوت:

راج محمود - اوق اورغ مان؟

لمفور دان ستڻهن تله سمفي
دتڻگ چينا.

اورغ ۲ دري ڪوالا لمفور
ڪلوار مناهن دان ففراغن فون
برلاكو دتڻگ چينا سمتارا ايت
راج محمود، ساي سام مغيريغ
جادي جواق ۲ فرڪي ڪامفغ
دان برفرغله دسيو دغن اورغ ۲
فهغ اد بيراف هاري لمان تباد
ترتاهن ڪران مڪانن تباد چوكف
لالو لاري باليڪ ڪڪوالا لمفور
دودق دالم ڪوبو ماسيغ ۲.
افلاڪي اورغ ۲ فهغ فون مندسق
ڪڪوالا لمفور ڪران تله دڪتهويڻ
راج محمود تباد دلوار لائي.

(برسمبوغ)

[اڪــــن دايريڻي دغن قصه
ڪيڻڪيڻن راج لايغ دان ڪبرانين
سئورغ فرمفوان مودا منتئغ
موسه دميدان ففراغن ڪوالا
لمفور].

دفتيق درفد ورت احد 13 اكتوبر 1935.

دغن سوڪچيٽاڻ ڪران نيٽن هندق
مميونه فآ حاج ايت جڪ اي
مئٽاڪن برڪتوان ڪفد راج لايغ.
دسيوله راج محمود مغلوارڪن
واغ سفوله رڱڪيه بلنجا منانم
اورغ يغد تيڪمن تادي. ڪمدين
درفد ايت مڪ راج محمود فون
براغڪه باليڪ ڪڪوالا لمفور.

ڪوالا لمفور ماس ايت
برڪاچو. تيف ۲ بئسا مغمبيل
بهاڪين جڪلو تيدق دسبله سيني
مستيله دسبله سان. چوم ساتو
بئسا سهاج يغ ساي تاهو تيدق
ماسوق ڪسبله مان ۲ فون يآيت
اورغ ڪرنچي. اورغ ۲ ڪرنچي
تروس منروس بڪرج مئڪالس
برس دري سرمين ڪڪوالا
لمفور.

دڪوالا لمفور راج محمود
تله منجادي ڪوسر منڪلا مندغر
يغ اورغ فهغ داولو ڪلغ ايت
برنيه فول هندق ملئڪر ڪوالا

وزن اُخذاء

فرمفوان ملايو جادي فهلاون

ممباوا بالا تنترادان كاون ۲
سموان اورغ منغكابو بلاك.
فهلاون ۲ يعتريلغ كانه فركاس
اياله فهلاون توان شيخ محمد
طيب، فهلاون توان شيخ محمد
علي، حاج كجيك، امام فرغ مت
اريس، خطيب راج دان كيتي
علي.

فهلاون كدوا ۲ا بله فيهقر
همفير ۲ تيف ۲ هاري برتمفيق
ممتالاون تنافي تيدق فرنه
برجواغ بتول ۲ سبب برجأوهن ۲
كران لغكه فرغ ماس ايت
كباپقكنن هندق مئهندف اتو

سمبوغن فرغ كوالا لمفور
افبيل تغكو محمود اندور اتو
لاري باليك ككوالا لمفور دري
امفغ مك اورغ ۲ فهغ فون
مندسق دان كوالا لمفور فون
تركفوغ فول. اورغ فهغ برجاك
دان برتغكو ددالم هوتن
سكليلغ كوالا لمفور دان كتيك
ايت راج لايع اورغ منغكابو
يعترسبوة لاري دري كاجغ
كركوه ايت تله تيبا فول مغمبيل
بهاكين ممراغي كوالا لمفور
دسبله اورغ فهغ.
راج لايع ايت باليك بايق

کسبله مغرب دغن تيبا ۲ سموا
 اورغ تله منجادي كمفر منكلا
 سئورغ فرمفوان مودا بر عمر هان
 كيرا ۲۱ 20 تاهون برنام چي
 فوتيه سمنتله فول اي چنتيق
 فوتيه باكي نماڻ استري باكي
 راج اصل (سئورغ كفلا جوا) تله
 برسرو دهدافن اورغرامي دغن
 سوارا يغ مردو بوپيڻ كئاڻ - هي
 سكلين هلبالغ! اف فيكران كامو
 سكلين؟ كيت نمفقڻ همفير اكن
 تيواس، مكانن فون تيغكل
 سديكيه دان اورغ ۲ كيت بايق
 يعتله ماتي. جك كيت برتاهن
 بكيني سهاج تتتوله كيت
 سئوله ۲ ممرم باتو. سبب ايتو
 اذنكنله ساي كلوار مغمبيل
 بهاكين برفرغ. ساي رضا
 مغربانكن پاوا ساي حتى جك
 ساي اكن برتمو دغن موت
 سكاليفون.

افبيل مندغر فركتان ايت مك
 هلبالغ سكلين كدغران برتمفيق
 مغتاكڻ "جاغن انچيء كلوار"
 سلاكي اد حياة كامي بيرله كامي
 ماتي دهولو.

كنتي هنتي مغهنتي سهاج دان
 يعترفنچيل اتو الفا نسچاي كئا
 جادي فغكيلف مات كريس
 موسه اتو فون جك موسه براني
 ملغكر كوبو اتو اورغ ۲ يغدالم
 كوبو براني كلوار مپرغ بهاروله
 بركون سكل سيلة فنچق فنديكر
 دان ماس ايتله جوا بركون علم
 كبل سرت كئاكهن سكل
 فغليما.

بكيئوله فرغ ۲ هندف
 مغهندف ايت برجالن بيراف لام
 - كات يغ برچترا يايت توان
 حاج عبدالله حكوم برتاهون
 جوڭ فد ماس كوالا لمفور ايت
 تركفوغ اورغ ۲ دالم كوالا لمفور
 ترساغة سوسه سبب مكاتن
 كورغ ناسي داندوه دغن اومبوة
 دان ممقولور فيسغ ايتفون شكور
 كالو دافة اخرڻ همفير ۲ سموا
 اورغ مراس لمس باكي تيكوس
 دالم فرغكف.

كبرانين سئورغ فرمفوان
 شهدان فد سوات هاري
 سبايك ۲ متهاري اكن چندروغ

تمبالن (سکارغ وبلدهیل نماڻ).
 افبیل دلیهة اوله موسه مک
 مریک فون کلوار مپونسغ افلاکي
 برتموله دسیتو بوکو دغن
 رواس. بر فرغ تیدق برکوبو دان
 تیدق مغهئندف ۲ ملینکن
 برهدافن کتي تتق منتق دان
 فنچوغ ممنچوغ دان دسیتوله
 سیله فنچق کدوا ۲ فیهقن
 برجواغ مان یغکنا اندور اتو
 ترباریغ دسیتو هغک سمفي
 کیرا ۲ فوکل انم فتح بهارو
 برسواق.

مقصود کلوار مپرغ این ایاله
 دغن لککه هندق مئواسکن
 موسه. افبیل فرغ این برسواق
 ارتین موسه تیدق تیواس
 سغکهنفون اورغ ۲ فهغ دان
 اورغ ۲ راج لایغ بالیک ککوبو
 تتافی اف یغ دمقصود تله
 منجادی همفا کران موسه ماسیه
 قواة دان کوبوڻ تآ دافة دتاون
 سبالیکن فیهق چيء فوتیه تله
 مراس کتتر کالو ۲ دسرغ اوله
 موسه فدماس ایت تتو سهاج
 اکن تیواس سببن یغ بسر سکالي

کمدين درفد ایت ترجادپله
 چاکف ۲ دانئارا ساتو سام لاین
 سمفي ريوه بوپڻ سرات کوبو.
 دغن سکوپغ ۲، کیرا ۲ فوکل
 تیگ فتح هاري ایت چيء فوتیه
 تادي تله کلیهاتن سدیا اکن
 منجادی امام فرغ. ای ممالکی
 سلوار اچیه بلغ میره هیتم،
 بر باجو ستر تاغن فنیدق،
 رمبوڻ ترهوراي سمفي کتیس
 بر تنجق تلفوق بنغ مس دان
 تمفنن فون تله منجادی هییه
 امقام امس فرمات ایتن لیهه ۲
 لاکي اوله کران سنجاتن فدغ
 دان کریس سرت دغن سلارس
 سنافع.

اوله کران کهیياتن ایت مک
 سواران فون مگکتر مغهئدوغي
 فرنسغ. کتاڻ - هی هلبالغ
 سکلین! بر سرهله کیت کفد الله
 دان ایکوتله ساي! ای فون
 برجالن کلوار کوبو دایریغکن
 اوله سکلین هلبالغ دغن سکل
 تمفیق سورق یغ کمفیتا بوپڻ
 منوجو تمغه اورغ ۲ فهغ دان راج
 لایغ یأیت دتفي هوتن بوکیه

ایاله کورغ مکانن.

تغکو فغلیما راج ایهندا تغکو
محمود ماس ایت تیغکل دچرس
برکوبو دان منجاگ موسه سهاج
برسام ۲ دغن راج برایون دان
راج ممفغ. تغکو لاوه ابن
سلطان محمد لاری ککوالا
کوبو جوا منکلا وارث ۲ کلغ
لاری برتابور ۲ ستغهن کچرس،
ستغهن کبرانغ دان سبهاکین لاین
لاری ککوالا سمپیه.

کات صاحب الحکایة -
توان حاج عبدالله حکوم - ساي
دغن امغه اورغ کاون تا کواس
هندق لاری لاکسي لالو
برسمبويي دالم هوتن کنچيغ
بیراف لام سهغک سده سپف
سدیکیه مک کامیفون کلوار
لاری کمترین. دودقله ساي
دمتین ایت برديم ديري سهاج اد
کیرا ۲ انم بولن لمان.

کمدین دافه خبر راج محمود
برسرت دغن راج منان تيبا فول
دکفایغ (سوات تمغه داننارا باتغ
لابو دان سرمین). کیرا ۲ تیگ
بولن دبلاکغ اورغ فون داتغ
مندافتکن راج محمود ممبریتاهو
یغ سنورغ درفد کونديقن تله

کوالا لمفور اله

سوات مشواره تله دادکن فد
مالم ایت کران منچاري فيکران
دان سموا حالن تله دتمفي ترس
دان ددفا تي کيمباغن کران
کقواتن موسه. کفوتسن مشواره
ایاله "اندور".

فد کایسوقکن هارين برس
دان لاین ۲ مکاننفون دباکي ۲
لالو لاری مولا ۲۸ کسبله فودو.
کادان لاری ایت ددهولوکن
فرمفوان منکلا لاکي ۲ برجالن
دبلاکغ منجاگ دان ملاون موسه
کران موسه سده تتو اکن
مغهمبه. دري فودو تروس کأولو
کلغ ايکوة جالن دالم هوتن جوا.
موسه ممبورو دري بلاکغ لاری
فول کأولو کومبق دان کأولو باتو
اخرن تمبوس کباتو (نتغ رومه
فاسوغ دهولو سکارغ چيکيغ
ستيشين) دري سيتو لاری فول
کفاریه تغه بویکيه کنچيغ دري
سيتو تغکو محمود دان سکلين
اورغ مندهيلیغ تروس لاری
ککوالا لمفور.

مڱكالس تيمه تله دسامون اورغ
 اوله كران اورغ كرنچي ايت
 ملاون مك سوات فر كلاهين تله
 بريغكيه. سڱكهفون بارغ ۲ ايت
 تا دافه درمفس اوله فيامون ايت
 تتافي دغن مالعن سئورغ كرنچي
 تله تربونه دالم فر كلاهين ايت
 كمدين دسياسة ددفتاتي بهوا كفا
 فيامون ايت اباله فغليما مو
 سفاجر اورغ باتو بارا يايس
 اورغ ۲ راج محمود.

دلافن هاري دبلاكي
 فرخبران ايت سمفيله كفا
 اورغ ۲ كرنچي سوغي هوج
 (سرمين) اوله ايت اورغ
 كرنچي فون مڱاداكن سوا
 مشواره كران هندق منتوة ديا
 كفا راج محمود. منورة كفو تس
 مشواره ۲ ايت مك اورغ
 كرنچي ايتفون فركي مڱادف
 اغكو توا يايت ايهندا باكي داتو
 كلان فترا كران هندق ممنا اذ
 منتوة ديات كفا راج محمود
 ايت. افيل اغكو توا تله ممبر
 اذن مك اورغ ۲ كرنچي ايتفون
 برجالن اد كيرا ۲۱ 30 اورغ باق
 داننارا اباله امام فرغ مڱك

دلاريكن اوله سئورغ بوگيس
 نماڻ داتوء فغكاوا دان داتغڻ
 دري كوالا لاعة. سبب ايت راج
 محمود دغن كاون ۲ڻ باليك
 بر سيف دان منكفكن بيتيغ
 دباغي دغن مقصود هندق منتوة
 بيلا جوا. ادفون سوغي لاعة
 ايت لالو دباغي دان دغن جالن
 سوغي ايت بوله هيلير ككوالا
 لاعة. كمان كونديقن تلاه
 دلاريكن اورغ ايت تتافي سبلوم
 اي دافه منتوة بيلا تومبوه فول
 برباكي ۲ هلاغن. فد ماس ايت
 تيمه تا بوله تورن ككوالا لاعة
 سبب خبرڻ كفل فرغ اغكريس
 اد دسان اوله سبب ايت فرنيكاڻ
 تيمه ايت دباوا ايكوة جالن
 كسرمين داوفه اورغ مڱكالسڻ.

كرنچي منتوة بيلا

ادفون اورغ ۲ يغ مغمبيل اوفه
 مڱكالس تيمه دان برس داننارا
 سرمين ايت كبايقكنڻ اورغ
 كرنچي. چينا اد دوا تيگ اورغ
 سهاج.

فد سوات هاري ساتو
 كمفولن اورغ ۲ كرنچي

بريكن ساروغ كريس ترافع امس
 اكن جادي تندا ديات ايت دغن
 سبداڻ اقبيل اي سمفي دسوغي
 اوجع اي اكن منوس تندا ايت
 100\$. تندا ايتفون دتريم اوله
 امام فرغ مگكو سراي برديري
 متا ديروي تنافي راج محمود
 برتته فول سوره كامي دودق
 سبتتر لائي.

كاميفون دودق دان راج
 محمود برتپاكن فريحال اورغ
 بوئيس. يغدر كوه ايت. كتان اي
 هندق مغهالو مريك دري سيتو.
 كات امام فرغ مگكو ادفون
 بوئيس در كوه ايت سدغ بر كيرا
 هندق ملغكر. اخرن راج محمود
 مهاجق كامي برفادن سفاي اقبيل
 بوئيس داتغ ملغكر اورغ كرنچي
 بيلوت. سته كامي سموا مهاكو
 ستيا مك كاميفون باليك تروس
 مغادف اغكو توا مغانن يغ راج
 محمود مهاكو اكن ممباير ديات.

بوئيس ركوه اله

كبتولن بوئيس در كوه فد ماس
 ايت سدغ برسيف هندق ملغكر
 راج محمود. كاوانن ايباله اورغ ۲

امام فرغ عالم، حاج ارشد حاج
 منصور، حاج عبدالطيف حاج
 محمد شه دان (صاحب
 الحكاية) حاج عبدالله حكوم.

اقبيل سمفي دباغي اورغ
 كرنچي ايت تله دتريما بايك اوله
 راج محمود، دفرسيلاكنن
 كدالم، دفرسيلاكن دودوق دان
 دسورغكنن تيفق سيريه سرت
 اي برتاڻ اف حاجة؟

اقبيل سيريه تله دكافور مك
 امام فرغ مگكو بايت كفلا دان
 جروكات اورغ كرنچي ايتفون
 بركات - هازف دامفون تغكو!
 كداتغن فاتيڪ ۲ سموا اين ايباله
 كران هندق مغادو. سئورغ درفد
 وارث كامي تله ماتي دالم
 كاوسن تغكو. ايتله كامي
 سمبهن. جك هيلغ متا
 دچاري، چيچير متا دفوغو،
 كالمو لوڪ متا دمفقس دان جك
 ماتي متا دديات.

اد سجورس لمانا مك راج
 محمود فون تيدق برفنجع ماده
 لائي ملينكن مهاكو اكن ممباير
 دياتن. كتيك ايت جوا اي برتته
 كفسد ادنداڻ راج منان سوره

سيف. افلاكي بوله دكات اف
 كات راج محمود سهاج.
 فغليما ۲ اورغ ۲ بوکيس تله ماتي
 انم اورغ بايق يع لوك ۲ منكلا
 دسبله راج محمود سئورغ فون
 تياد ماتي، سبتتر لاکي اورغ ۲
 بوکيس دان کاون ۲ فون تيواس
 لالو لاري کدالم هوتن برتابور ۲
 دان ستغهن لاري ماسوق فراهو.
 کات توان حاج عبدالله
 حکوم اينله فغهاييسن فرکدوهن
 دسبله داره سلاغور. افيل
 بوکيس تله لاري مک نکريفون
 امان. سايفون دودوق دسمپيه
 برنياک کايين اد کيرا ۲ دواتاهون
 لمان. ادفون سمپيه ايت اياله
 دباوه فرنته راج حسين سئورغ
 راج فرانکتن سوغي اوچغ.
 اولو لاشه، کاجغ دان رکوه
 ماس ايت دباوه فرنته راج قهار
 ابن سلطان عبدالصمد. تغکو
 ايت جوا مجستريتن ماس ايت
 دان تغکو ايت ممبري حکوم
 کفد اورغ ۲ منغکابو سفرت
 فغليما مودا. "خطيب راج" کيتي
 علي دان جرو توليس سفاي
 مولغکن هرت ۲ اورغ مندهيلغ

تمبوسي، اورغ ۲ کمفر دانجوک
 اورغ ۲ کرنچي. رهسيا دانئارا
 اورغ کرنچي دغن راج محمود
 ايت دسيمفن بايک ۲ سهغک
 سئورغ فون تياد تاهو.

فد کايوسفکن هارين کيرا ۲
 فوکل توجه فاكي سمفيله کامي
 سکلين فد سوات تمغه برهدافن
 دغن کوبو راج محمود. ماسيع ۲
 فيهق ممبوات کوبو. اورغ
 کرنچي سبواه، بوکيس سبواه،
 تمبوسي دان کمفر سبواه ۲ فول.
 اورغ ۲ کرنچي منديريکن
 کوبو دسبله متهاري هيدوف
 کران منوره فرستيآن دغن راج
 محمود. دان تيمبق اورغ کرنچي
 تياد برفلورو.

سجوروس لمان مک اورغ
 کرنچي فون منيمبق کوبو راج
 محمود تتافي تياد فلورو. اوله
 ايت راج محمود فون فهم اکن
 اشاره ۲ ايت دان ايفون کلوار
 دغن سرت مرت مپرغ اورغ ۲
 يغدسبله متهاري ماتي سهاج.
 کتيک ايت کبتولن اورغ ۲
 بوکيس دغن سکلين اورغ ۲
 کمفر دان تمبوسي ايت بلوم

ايت. كداتغن يغمها مليا ايت
 دري كوالا لاغة اياله دغن جالن
 سوغي دان برتندو. يغمها مليا
 ايت دايريغي اوله رامي دايع ۲ دان
 هلبالغ.

كمدين ساي برفنده فول
 ككوالا لمفور منوجو رومه راج
 بوط دان راج شام. كتيك ايت
 ساي ايغة راج بوط بركات يغ فرغ
 تله برهنتي كيرا ۲۱ 30 تاهون.
 [اكن دسمبوغ دغن قصه كوالا
 لمفور مولا ۲ دبوك دغن امان].
 دفتيق درفد ورت احد 20 اكتوبر 1935 .

يغدرمفس دهولو دفولثكن كغد
 راج يوسف دان فطيمه چوچو
 درفد داتوء فغهلولو لاغة. ساي
 دودق فول ممبوك ساوه دلاغة اد
 كيرا ۲۱ دوا تاهون.

دالماس ساي تيغكل داولو
 لاغة ايت ساي مولا ۲ دافة
 ممندغ وجه يغمها مليا توانكو
 سلطان عبدالصمد، يأت فد
 ماس يغمها مليا ايت براغكة
 كران سوات لاوتن مليهه
 فرساواهن دسان دان يغمها مليا
 سنديري اد مغاتوركن ساوه ۲

وزیر اُحد

مولا ۲ دبوک دغن امان

درومهن بر بتولن دهدافن سکوله
ملايو کومبق لين سکارغ (فد
زمان دهولو کوالا کومبق نماڻ)
ادفون راج لاوه ايت اياله فترا
سلطان محمد دان اياله جواراج
مودا سلاغور.

کداتغن ساي معادف ايت
اياله کران ممتا تانه. راج لاوه
ممبري سفوچق سورة کبنارن
کفد ساي معميل تانه دفودو
سرت دانکرهکنڻ کفد ساي
سفوچق سورة لاکي منجاديکن
ساي کتوان دغن کلارن فغهولو
مسجد. اولهسبب ايت رامی

اورغ ملايو بر کبون
افکل امان تله ترسيار دکوالا
لمفور مک اورغ ۲ ملايو فون
درفد سکل بغسا مولاي رامی
مغميل تانه ممبوک کبون دان
ممبواة کمفوغ دان تارا تنامن ۲ يغ
دسوکاي اورغ فد ماس ايت اياله
کوفي دان لادا هيتم. اورغ ۲
مولاي برلادغ دستافق، اولو
کومبق، باتو، فودو، فتاليغ دان
لاين ۲ تمفة سکليليغ کوالا
لمفور دان سايفون کات توان
حاج عبدالله حکوم فد سوات
هاري داتغ معادف راج لاوه

تيگ اورغ لاکي. کفلا ممتات
برنام سرجن ميچر احمد دان
سرجن لوغ اورغ ملاک. ساي
مولانا ۲ برجمفا دغن توان
دوگلس دان توان ساير درومه
کفتن يفا اه لوي کران مندغر
بچارا بيراف اورغ تر توده
منچوري فادي. بچارا ايت دبوغ
سهاج سبب تباد چوکف
کتر اغن.

جالن ۲ کلوار کوالا لمفور
بلوم اد. اورغ ۲ کلوار ماسوق
ايکوة جالن فراهو اتو ايکوة
جالن کسن ججق اورغ. رومه ۲
کدي کوالا لمفور اتف برتم
تيمبوق تانه لياة دجاوا ستريه دان
دامفغ ستريه سکارغ. جمباتن
جاوا ستريه ايت دفربواة درفد
بولوه دان جمباتن دکه فاسر ايت
دفربواة درفد دوا باتغ کايو تتافي
افيل اورغفوتيه تله داتغ
جمباتن ۲ ايت دکنتي دغن فافن.
فد سوات ماس کوالا لمفور
تله تر باکر هابس جادي ابو سموا
سکالي ملينکن رومه کفتن يفا اه
لوي سبب رومه ايت جاوه تا

اورغ ۲ کرنچي مغيکوة ساي
تيعکل دفودو يايت دتمفه
يغدنماکن سکارغ بويکوة بيتغ.
دودقله کامي دسيتو دغن امان
برتانم سايور، تبو، فيسغ، دان
لأين ۲ تنامن مودا ترماسوق
سفرت سيريه دان فوکوء ۲ يغ
لکس بر بواه منکلا دتمفه ۲
يغلاين رامي اورغ ممبوك ساوه.
لماڻ ساي دفودو راسڻ اد کيرا ۲
انم توجه تاهون.

دانتارا بر باکي ۲ فکرجان
يغتله ساي چوب ترماسوقله
منجادي نخودا مغميل اوفه اتو
تمبغ ممباوا برس دري کلغ
ککوالا لمفور دغن فراهو.
اوفهڻ سکوين \$40. فراهو
ساي ايت ايااله بواتن ليغکي دان
فرلايران دري کلغ ککوالا
لمفور ايت سلمان برکاله دان
لماڻ دانتارا 10 دان 15 هاري
تتافي جک موسيم هوچن بوله
سمفي دالم تيگ هاري کران اير
دالم.

اورغ فوتيهڻ ماس ايت ايااله
توان دوگلس، توان ساير دان دوا

رامي دان سماكين تربوك. باپق
 فرنياكان دتاغن اورغ ۲ ملايو دان
 رومه ۲ كدي فون باپق دفوپاي
 اوله اورغ ۲ ملايو. ادفون اورغ ۲
 يڭكاي فد ماس ايت فد ايڭاتن
 ساي يڭ تربايقن اباله اورغ ۲
 منڭكابو يآيت حاج عبدالصمد،
 حاج عبدالمجيد فنجڭ، حاج
 عبدالصمد فنجڭ، حاج
 عبدالصمد كچيل، حاج محمد
 علي، حاج عثمان (امام كمدين
 قاضي كوالا لمفور)، حاج زين
 العابدين، حاجه فظيمه بندا حاج
 علي، (سكارغ فمرقسا سكوله ۲
 اكام جوهر)، حاج عبدالله فنجڭ
 هاشم، بكندا كاي، حاج ارشد.
 داتوء مهراج. درفد اورغ
 مندهيلڭ اباله سوتن فواس
 اورغ كرنچي حاج ارشد، اورغ
 ملاك داتوء عبدالله، اورغ فولو
 فينڭ چي ۲ دين، انچي ۲ باكي
 ملاك منتوا توان حاج عبدالله
 حكوم، اورغ اچيه حاج صالح
 دان اد سئورغ اورغ ليڭڭني دان
 اورغ ترغكانو چي ۲ سوه.

مسجد يغمولا ۲ سكالڭي
 ددير يكن اوله منتوا ساي (انچي

دافة دسمبر اوله افي. سده ترباكر
 ايت دكنتي باليك دغن تانه لياة
 دان اتف برتم جوا تافي تباد
 براف لام داتغ فول به بسر دان
 رومه ۲ ايت هابس بناس دان
 هاپوة ملينكن ساتو دوا بواه.
 كمدين درفد به ايت ددير يكن
 اورغ باليك رومه ۲ لبه باپق درفد
 يڭتله هاپوة ايت. ايتفون رومه ۲
 يڭ دامفغ سترية ترباكر فول وقت
 سيڭ هاري كتيك حاج علي
 ماسق ناسي ميق دان كات ۲
 اورغ دري سيتوله اصل افي.
 سده ترباكر ايت رومه ۲
 دباغونكن لاڭني دغن كادان
 يڭرتمبه ۲ باپق دري دهولوڭ.

فد ماس راج محمود ابن
 سلطان محمد منجادي فغھولو
 كوالا لمفور ساي مندافة سورة
 كبنارن ممبوك كبون دبوكية نس
 كمدين ساي مندافة سورة
 كبنارن درفد توان ميڪسويل دان
 راج لاوة ممبوك سوغي فوتيه
 يآيت بڭسر رود سكارغ.

ككيان دان فر كادوهن ملايو
 كوالا لمفور سماكين لام سماكين

مما دمکن فرستروان ایت دغن
 تیتھن یایت سمبھیغ جمعة
 هندقله برکیلیر ۲ دانٹارا دوا بواه
 مسجد ایت. تیتھ ایت دسبوة اوله
 اورغرامی کدوا ۲ فیھقن دغن
 سوکچیت دان کمڈین درفد ایت
 افي فرستروان ایتفون فادم.
 مننداکن تریما کاسیه اورغرامی
 افییل یغمها ملیا سلطان تله
 براغکة بالیک ککلغ مک اورغ ۲
 فون مگھنتر فرسمباهن سفرت
 برایکوت:

حاج باکی سیکور کودا
 فوتیه دان انم ایکور کربو دری
 داتوء ساتی فغھولو ستافق، مة
 سامن فغھولو باتو، حاج کچیل
 فغھولو فتالیغ، راج مس فغھولو
 اولو کلغ، امام محمد فغھولو
 امفغ دان ساي.

فد ماس ایت ساي برککالن
 دودق دسوغی فوتیه دان هوتن
 بوکیة چغکئی فتری ایت سایله
 کفلا ممبوکاڻ دغن اورغ ۲ ساي
 اد یغ دودق دسیتو سمفی ماس
 این. تیمفوه فرنته توان سیمن دان
 فد ماس توان ایت مولا ۲ ملاوة
 تمفة ایت سایله مننجوقکنن

باکی) دکمفوغ ملاک (باتولین
 سکارغ) دان مسجد ایت دنامکن
 مسجد ملاک (سکارغ مسجد
 کلیغ اتو مسجد چولیا). مسجد
 این ددیریکن اوله فکاتن اورغ
 ملاک دان اورغ ملاک جوا
 توکغن دان سکل فکاوین تنافی
 اورغ منغکابو تله مندیریکن
 سبواه مسجد لاین بربتولن تنغ
 کدوغ کیان سیغ دجاوا ستریة
 سکارغ. اولهسبب مسجد بهارو
 این اورغ ملابو فون مولای
 برسیغکیة اخرن برسترو سبب
 ماسیغ ۲ فیھقن هندق مندیریکن
 جمعة. ماسیغ فیھقن تا ماھو
 براله ماله ماسیغ ۲ هندق
 مغالھکن فیھق یغ لاین.

فرستروان ایت سماکین
 مریبق دان همفییر ۲ اکن
 ممبغکیتکن فرکلاھین بسر.
 موجرن کراجان چمفور تاغن
 یایت یغمها ملیا توانکو سلطان
 عبدالصمد عالم شاه (نندا
 سلطان سکارغ این) سدغ ملاوة
 کوالا لمفور دغن جالن سوغی
 دان کریتا دغن سکل الة
 کبسرانن. یغمها ملیا سلطان تله

مڱهٽر سٽيڪور ڪربو. اورغ ۲
 ڪرنچي يڱداتغ ايت سمواڻ حاج
 دان مماكسي جبه. تنافي افبيل
 سمفي دڪمفوغ ڪوانتن ڪلغ
 اورغ ۲ ايت اغڪن مڱادف ڪتان
 مريڪ تياد تاهو عاده مڱادف دان
 مريڪ تاڪوة ڪالو ۲ ساله ادب اوله
 سبب ايت ساي متتا تولغ ڪفد
 اورغ ڪلغ فندو ساي ممباوا
 فرسمباهن ايت ڪفد راج سهڱڪ
 دافة دسمبهڪن دغن سلامة.
 افبيل باليڪ دري ڪلغ ايت
 راج محمود ممبيري ساي
 سفوچق سورة دان سورة ايت اد
 سمفي سڪارغ اين.
 [برسمبوغ دغن قصه صاحب
 الحڪاية برنياڪ ڪربو ڪفهغ].
 دفتيق درڱد ورت احد 27 اكتوبر 1935.

ماس ايت فڱهولوڻ اياله انچيءَ
 احمد بن داتوءَ فغليما ڪارغ
 (سڪارغ چيف فڱهولو ڪوالا
 لمفور).

ڪمهڪوتان سلطان

سوات ڪرامين يڱبسر يڱبلوم
 فرنه ترچادي دسلاڱور تله
 دادڪن دبندر ڪلغ ڪران فرطابن
 يڱمها مليا توانڪو سلطان
 سڪارغ (1898). بندر ايت تله
 منجادي سسق روفان دان
 فرسمباهن ۲ دري مرات ۲ تمفة
 تياد نفر مناي يڱ ساي تاهو راج
 لاوة دغن چيءَ سوه مڱهٽر
 فرسمباهن سٽيڪور ڪربو، فغليما
 ڪيري ڪوالا ڪوبو سٽيڪور روسا.
 اورغ ۲ ڪرنچي ساي ڪفلاڻ

وزیر اُحد

ملنتیق اور غ بسر

خاص "ورت احد" یثدکوالا
 لمفور ایت. تیدقله حیران بهوا
 روایة ایت تیدق سکالی ۲
 معندوغي فرجلانن سیاسة نکری
 فد ماس ایت منجوقکن بهوا
 صاحب الحکایة تیدق معتهوی
 بکیمان فرهوبغن المرحوم
 سلطان عبدالصمد دغن کراجان
 اغکریس اتو سورة ۲ فرجنجن
 (تیرتی) یثقله دفوتسکن دان
 دتداتاغنی اوله کدوا ۲ فیهقن.
 بهکن تیدق فول روایة ایت دافة
 مرغکن افکه سببن مک برلاکو
 ففراغن سفرت اورغ ۲ فهغ دانغ

سدیکية کتر اغن
 فاتوتله کیت ترغکن سدیکية
 لاکي بهواروایة کوالا لمفور
 یثقله کیت سیارکن بر اولغ ۲ ایت
 ایاله درفد ایغاتن سئورغ یثرتوا
 یأیت توان حاج عبدالله حکوم
 سبکیمان سبوتن دالم فندهولوان
 کیت دهولو. دغن بوتیر ۲ یثقله
 ترسیار پتاله بهوا روایة ایت
 سمات ۲ معندوغي اف یثقله
 دلیهة دان ددغر اوله صاحب
 الحکایة سنديري سقدر بارغیغ
 ماسیه ترسیمفن ددالم ایغاتن
 دان دافة دسمفیکنن کفد فنولیس

سوات كرامين بسر تله دادكن
كران ملنتيق بيراف اورغ داغكة
منجادي كتوا اتو اورغ بسر .

كرامين ايت دادكن دبو كيه
ننس . مك ايتوله سوات كرامين
يغ مولانا ۲ سكالي دادكن دكوالا
لمفور دالم روايه كرامين ايت
دادكن سلما توجه هاري توجه
مالم دان منوره عاده كرامين
زمان دهولو كلغكغ جوديفون
دبوك ستيف هاري جاغن دسبوه
سابوغ دان كلغكغ فنچق سيله
برباكي ۲ روف دان كاي سرت
برفوله ۲ ايكور كريبو تومبغ دان
اورغ ۲ يغدلنتيق ايت دارق
كهذافن يغمها مليا سلطان .

اورغ ۲ يغداغكة ايت اياه
(1) توه عالم ستافق، (2) توه
بيلا سوغي چنچين، (3) امام
فرغ محمد عارف، (4) راج
اوتيه دان (5) توه داكغ دانجوگ
صاحب الحكايه .

اورغ ۲ يغتربوه اين دكنل
دان دايجاتي اوله كراجان . بيلا ۲
دادكن كرامين درومه توان بسر
اورغ ۲ اينله كهذافن برسام ۲

ملغكر دان مغاف راج لايع اورغ
منغكابو ايت ميبلاهي اورغ فهغ
اف يغدكتهوي دان دليهه اوله
صاحب الحكايه اياه كجادين ۲
يغدليهه دان ددغرن لاي نيدق .

اوله سبب ايت سكيران
برلاكو اف ۲ كخيلافن كتاله فد
مپوتكن نام ۲ اتوفون تريغكل
ستغه درقد نام ۲ اورغ ۲
يغبارغكالي فاتوه ترسبوه مك
هندقله دفهم بهواسن كخيلافن
ايت تيدق سكالي ۲ برسغهاج
مليكن اياه اوله كران ترلوف
ففاته تله بركات - لام لوف،
بايق راكو .

ملنتيق اورغ بسر

كات صاحب الحكايه - فد ماس
المرحوم سلطان عبدالصمد
ملاوه ككوالا لمفور سبكيما
سبوتنن دالم كلوارن يغبهارو
لالو فد ماس مان يغمها مليا ايت
مصادمكن فرستروان اورغ ۲
ملايو يغربغكية دسبيكن اوله
دوا بواه مسجد . فد ماس ايت
توان ريسدينن اياه توان روجر،

رواية هيدوف صاحب الحكاية فول.

کتاب - ساي بر مقصود هندق ملواسکن مات فنچارين سديکيه دان يځ نمفق کفد ساي اياله بر نيک کر بو سبب اورغ دکوالا لمفور تله رامبي دان دانکيځفون مهل. ادفون کر بو يغباق فد ماس ايت اياله دفهځ.

ساي بر موافقه دغن دوا اورغ کرنچي لالو دادکن سوات فرکوځسين دغن مودل \$200 سئورغ.

افبيل تله عزم مک کاميفون بر توکل کفد الله لالو برجالن منوجو کبتوځ. جالن فد ماس ايت اياله مځيکوة کسن ۲ ججق اورغ دالم هوتن سهاج. کامي دافه ممبلي هاڻ دلافن ايکور کر بو دکمفوځ ليري بتوځ دغن هرک \$20. جاوه فرجلانن ايت تيک هاري لمان. کر بو ۲ ايت کامي باوا باليک ککوالا لمفور دان دغن موجورڻ دافته سديکيه انتوځ کران دافه دجوال - \$40 سيکور.

دغن لاین اورغ يځ ميمځ اورغ بسر نکري بکيتو فول فد ماس کرامين يځدنماکن "منجالځ" يځدادکن ستهون سکالي فد ماس هاريراي بايک درومه راج مودا (راج لاوة) کوالا لمفور بايکفون درومه توان بسر تآ دافتياد اورغ ۲ اينله مځفلاي کرامين ايت. تنافي کمدين دغن مالځن جوا افبيل مريک (کچوالي صاحب الحكاية) تله منيځکل دنيا مک کحرماتن مريک تله برقبور سام. ادفون توء عالم ستافق يځاخر سکالي اياله المرحوم داتوء سيمفن (کمدين برکلر حاج عبدالله) يځتله منيځکل دنيا کيرا ۲۱ دوا تيک بلس تاهون دهولو انقن اياله انچيء محمد عارف يځ سکارغ سئورغ فنځينر ماسيه تيځکل دستافق هځک ماس اين تنافي تياد ترکنل لاکي.

ممبلي کر بو کفهځ

دغن اين تمته روايه کوالا لمفور يځ کيت فيکر برکنون دکتهوي تنافي کيت اولس دغن

برتولق فول کران هندق
مپونسوغ کربو یغ ساي اوفهکن
ایت.

کیرا ۲۱ فوکل ۱۵ فاکی
سمفیله ساي دبانو تیک جالان
امفغ تیبیا ۲ ساي ترکجوة مندغر
بوپی مریم مولانا ۲ ساتو ۲ دان
جارغ ۲ کمدين رافه. دسیتو ساي
برجمفا دغن انچي ۲ اتین اورغ
رمبو ساي تپاکن کفداڭ کتاڭ
کفتن یف اه لوي "سمفایغ"
ساي تروس کاولو کلغ برماله
دسان تتافي بوپی مریم ایت تیا
برهنتی. کیرا ۲۱ فوکل امفه فاکی
کدغارن دوا تیک لتوس باکی
بوپی هللتر سهغک بومي تل
برککر.

فاکی ایت کمدين درفد تل
مینوم کوفي سايفون برتولق
منوجو بتتوغ افییل سمفي دبانو
برتابور (سکارغ کلغ کیه نماڭ
ساي دافتي اورغ ۲ دسیتو
برکجوتن بهکن اد یغبرلاری
دسبیکن. اوله مندغر لتوسن مریم
ایت یغ کوننڭ ایاله بهوا کفتن
یف اه لوي سدغ برفرغ دغ

ساي فرکي کفهغ باکي کالي
یغکدوان کران ممبلي کربو جوا
هغک سمفي کلوبو تروا
(سمتن) دافه ۱۵ ایکور دلوبو
تروا. ساي دافه فول ملیهه اورغ
برتیکم ساتو سام ساتو دان
سام ۲ فهغ. سببن کات ۲ اورغ
ایاله کران یغ شورغ ایت اغکن
ممولغکن امانه دري کوالا
لمفور. کسداهنڭ شورغ ماتي
دان یغ شورغ لاکي سلامه. یغ
ماتي ایت ایاله اورغ یغاغکن.

ستله ممبالي کربو ایت
سایفون ترایثه هندق بالیک
لکس ملیهه انق ۲ ساي دوا اورغ
کچیل ۲ یغتله لام ساي
تیغکلکن. جک ساي بالیک
ممباوا کربو ایت نسچاي لمبه
سمفي اوله سبب ایت ساي
اوفهکن ممباوا کربو ایت کفد
اورغ فهغ اوفهڭ دوا رغکیه
سٹیکور دان سايفون بالیک
دهولو.

سایفون سمفي درومه
ددفاتي انق ۲ ساي اد دالم فلیهرا
الله. تیک هاري دبلاکع سايفون

ايت. بکيمان بسر بوپين فدماس
ساي دباتو برتابور بکتوله جوا
کدغارن فدماس ساي دکوالا
لمفور. اورغ ۲ دکوالا لمفور تيا
برفرغ تنافي تله منجادي ريسوة
ماسيغ ۲ ممباوا چريتا بکيتو
بکيني درفد بوکن ۲ جوا.

فتغ ايت بوپي ايت تله سيف
تيا کدغارن لاکي. کاي سبوکن
هارين ساي برتولق باليک
منروسکن فکر جان ساي
مپونسوغ کربو ايت اداله کيرا ۲
امفة ليم هاري سمفيله ساي
باليک ککوالا لمفور دغن سلامة
ممباوا کربو ۲ ايت.

تأ براف لام دبلاکغ داتغله
فرخبران دري فيهق اورغ ۲
يغتا هو بهوا لتوسن ايت اياله
لتوسن کونوغ برافي دلمفوغ
(سمترا) يغ سمفي سکارغ
دنماکن اورغ "لمفوغ فچه".
[برسمبوغ دغن چريتا ۲ يغلبه
مناريک هاتي].

دقيق درفد ورت احد 3 نوبمبر 1935.

اورغ فوته دکوالا لمفور.

ساي فون ترکجوة مندغر
فرخبران ايت. ساي سده جادي
سرب ساليه. جک ساي تتوکن
کربو انق استري ساي اکن تربير.
جک ساي تتوکن انق ۲ استري
ساي بارغکالي کربو ساي
لوچوة، اخرث ساي تتفکن بهوا
واچيله اتس ديري ساي منتوکن
انق استري ساي. فدماس ايت
تيدقله ساي فردولي افکه يغان
برلاکو اتس کربو ۲ ساي ايت.
ساي تروس فاته باليک ککوالا
لمفور دغن کادان کوفه کافه
تريورو ۲ مغيکوة اورغرامي
يغتله کوسه ايت دتغه جالن
ستروسن ساي برجمفا اورغ ۲
برکجوتن دسان سين.

بوپي لتوسن ايت تا شک
لاکي دکوالا لمفور راسن. تنافي
افيل ساي سماکين دکه ککوالا
لمفور بوپي ايت تيدق فول
سماکين دکه ماله اورغ ۲ دکوالا
لمفور ترچغغ فول مندغر بوپي

وزن اشد

روایة حاج عبدالله حکوم

لاکي ممبلي کربو

کات توان حاج عبدالله حکوم
لاکي - کانتوغن یغ ددافتی درفد
فرنیکان کربو ایت تله مناریق
هاتی ساي هندق ممبلي کربو
لاکي کفهغ. ساي موافقه فول
دغن توجه اورغ کرنچی جادی
برلافن دغن ساي دان کامیفون
مغمبارا فول کفهغ سمفی کبتتا،
فولوروسا دان تنجوغ مدع
کمدین تمبوس کفکن.

دغن تقدیر الله ساي برتمو
دغن راج محمود (کافق چینا)

دفکن برسام ۲ دغن توان سایر
توان روجر، انچی ۶ محمد کانو
دان متمات کلف مالیم بغسو
کتیک ایت یأیت فد مالیم این
راج محمود دغن کاونش ۲
ددالم فراهو دان کامی بسر
دغن فغھولو بتوغ اد ددال
راکیه. کران سده لام تیاد برجم
دان بر جمفا فول دتمفه یغتی
دسغک ۲ مک کامیفون برلابون
دان برتپان ۲ سمالمن ۲ ایس
سکلیف فون تیاد تیدور لنتس
سیغ سهغک توان سایر ایسون

ککوانتن کمدين ککمان دان
اخرن سمفي کفاک.

دالم فرجلانن کامي دري
فاک هندق کدو غون ايت، کيرا ۲
فوکل دوا سيغ کامي برتمو دغن
سورغ توا مگالس باکول
سبکيمان بياس کامي فون
برتپان ۲. اخرن اورغ توا اين
ممبري ايغه کتاش ترلبه دهولو
دري کامي ايت اد سوات
کمفولن 12 اورغ بايقن تله
دسامون اورغ دتغه جالن
کدو غون ايت. فامون ايت تباد
ممفوپاي بلس کسيهن کتاش
اورغ ۲ يغ دسامون ايت اد
يغماتي اد يغلوک جک تيدق
لاري. کتاش لاکي ساي ممبري
ايغه سهاج.

صاحب الحکاية جادي راج
سفنيغکل اورغ توا اين کاميفون
مناريق نفس فنجع کران هاتي
ماسيغ ۲ تله کتر تنافي اف بوله
بواة ماجو ساله اندور فون ساله
اوله سبب ايت کامي سوک

هاري حيران دان برتاش کفد راج
محمود معاف کيرا کامي
برجاک ۲ تنافي دجواب اوله راج
محمود کتاش ساي يغ ممباوا
توان کماري دان ساي مستي
جاک توان.

کيرا ۲۱ فوکل 9 فاکي، توان ۲
يغترسبوة بسرت دغن راج
محمود نايک معادف توانکو،
سلطان فهغ. کات ۲ اورغ اد
مشواره بسر هاري ايت تنافي
ساي تباد تاهو بواه بوتيرن يغ
ساي تاهو اياله بريبو ۲ اورغ اد
دسيو ترماسوق اورغ بسرت ۲
فهغ.

فرنيکان کربو کالي اين
برحاصل جوک کمدين ساي
اولاغي سکالي لاکي بسرت
دغن 9 اورغ تنافي مالغ تباد دافة
ممبلي کربو لاکي کران راج فهغ
هندق معادکن لت يغبسر کران
فرکهوينن فتراش اوله سبب ايت
ترفقساله کامي مغاليه لگکه
کدو غون فول برجالنله کامي
مپوسور فنتي فهغ هغک سمفي

کیت جک کیت دسغک او
 فغھولو اتو راج. افلاکي ک
 دافه برافه ۲ دغن اورغ ۲ بسر.
 ساي ساغه ۲ برستوجو د

شور اين. مک ساي اچوک
 فغکه ایت کفد ساله شورغ لف
 ساتو، ساتو لاکي تنافي تباد
 سغکوف. اد دانتارا کامي سئو
 یغ معرتي عاده راج ۲ کران
 شورغ یغداغ دري رومه
 سمتر تنافي اي اغکن جو
 همفیر ۲ سموا کاون ۲ ساي
 برکنن جک ساي سغکو
 اخرن ترفقسا ساي تریما کهن
 کاون ۲ ساي دان سمنجق ا

ساي فون جادي رجاله کون
 تباد کنا مماسق اتو منچاري ک
 اتو فون برین مالہ ساي ممال
 سلوار اچیه، باجو میتن سن
 بربوغا ستر جوک سرت ل
 باجو توید کفیه عرب، س
 سونده دان سبیلہ کریس فو
 افیل تمقیل بکیتو دباچله د
 سلامه لالو برجالن تنافي ه
 دالم کتاکوتن الله دان رسو

برسره کفد الله دان مغادو
 نصیب. کامیفون برهنتي دباوه
 فوهن یغ رینده منچاري
 فیکران.

ساله شورغ درفد کامي
 برکات جاغن سوسه هاتي. کالو
 کیت دسامون اورغ کلق دسیتوله
 کیت تانق برس بکل کیت -
 ارتین چوباکنله سکل کفنداین
 سیله فنچق اوق بیر ماتي ملاون
 تندا انق جتن. کات یغ شورغ
 لاکي ملاون بوله تنافي بتاف
 حال کیت کالو ۲ فامون ایت
 رامي دوا تیگ کالي کندا درفد
 کیت.

داننارا لاین ۲ اد یغ
 مغشورکن سفای داغکه شورغ
 جادي اورغ بسر سفرت فغھولو
 اتو راج کران عاده فامون ۲ ایت
 بیاسن کنتر فامون اورغ بسر ۲.
 دانلاکي کتاا ایلوق بنر اد کتوا
 کیت سفای کیت دسکانی اورغ
 عادتس جوک فغھولو ایت اکن
 منچادي ضیف باکي فغھولو دان
 راج ایت باکي راج الغکه انتوغن

سهاج بیغ تاهو .

دغن عنایه توهن کامیفون
سمفي دغن سلامة کدو غون .

مولا ۲ سکالي کامي برتمو دغن

سبواه سوراو افلاکي کامیفون

نايک سمبهیغ عصر . یعنی ۲۰

کامي ایت اهل عبادۀ جوا فد

حال ممباچ فاتحه فون بلوم

تاهو . نفس سمبهیغ ساي لیهه

رامي اورغ داتغ اگن اوله کران

ملیهه اورغ دانگ . کامي فندغ

رومه ۲ اورغ دسیتو اتف نیفه دان

دیندیغن نیفه جوا . ساي ممبري

سلام کفد اورغ ۲ ایت کمدين

ساي تپاکن فغهلون احرث

کامیفون دافه برجمفا دغن

فغهلو لالو کامي تپاکن دمان

رومه راج مودا .

کاون ۲ ساي فد ماس ایت

برتنکو برفاتیک دغن ساي ،

معلومه ساي سده جادي راج

دان فغهلو ایتفون ممبري خبر

کفد راج مودا مغان کن اد ستورغ

راج هندق مغادف . سبتتر ایت

جوا کامي دفرسیلاکن اوله راج

مودا کرومهن . رومه راج مودا

ایت اتف نیفه دندیغ فافن چه

کونیغ .

افییل سمفي فد تغنک راج

مودا سایفون ممبري سلام لالو

دساهوة اوله راج مودا سمبیل

مفرسیلاکن دان مناریق تاغن

ساي نايک کأتس . وقت دودق

دسیتو ساي تیاد تتو فراسان

معلومه بلوم بیاس منجادي

راج . هاتي ساي تاکوة اد دان

مالو فون اد تتافي اف بوله بواة

کران ترفقسا . وقت دتاں اوله

راج مودا ایت سایفون مغانکن

نام ساي اریا جای کالغ نکري ،

داتغ دري کلغ .

راج مودا ایت دغن حیرانن

برکات اي بلوم فرنه مندغر نام

کلغ دان بلوم فول فرنه برجمفا

دغن اورغ کلغ . افییل دتپایش

لاکي ساي کتاکن اصل ساي

دري جمبي . کتیک ایت راج مودا

ایتفون برتپاکن سلطان طاهر راج

جمبي یغ روفان اي کنل فول .

موجرله اي تیدق بکیتو تاهو اکن

فاکي ادندا دان ککندا سفرت
 راج ۲ دان سمو اورغ برتنکو داد
 برفاتيک کفد ساي. راج مود
 ممبريتاهو یغ ساي بوله ممبلي
 کربو تنافي کتاڻ هندقله دباوا
 چوکيڻ کفد راج منصور ايتفون
 کتاڻ بوليئهله ساي فسنگن.

کيرا ۲۱ دوا هاري دبلاکڻ راج
 منصور فون داتغ. راج مود
 برتبه کفداڻ ممباوا ساي کهول
 منچاري کربو دان برفسن سفاتي
 دلفسکن درفد چوکي کچوال
 اورغ ۲ ساي. راج مودا برفس
 جوک سفاي منجاک ساي کتاڻ
 انق راج اين داتغ منتا اذن کفد
 کيت دان واجب کيت فليها
 اکندي. جک تباد کلتي مالو
 کيت هرک کربو یغ سبسر ۲
 \$ 16 سيکور، کربو بالر \$ 14.
 دغن تبه راج منصور کر
 فون دباوا اورغ کتفي سوغ
 افلاکي کامي فون دافة ممبلي
 سکهندق هاتي. کامي داف
 ممبلي کربو 45 ايکور دغن لم
 30 ايکور.

قوم قرابه راج جمبي جک اي
 تاهو بارغکالي تمبلغ کامي فچه.
 ساي سنديري تيدق چوکف
 تاهو اکن حال راج جمبي ايت.
 موجر فول ساي تاهو اي تله توا.
 اوله سبب ايت اف ۲ فرتپانڻ
 ساي تولق دغن معتاکن راج
 جمبي ايت تله توا دان ساي تله
 لام فول منيغکلکن سمتر.

دالم حال یغدمکين کاميفون
 دتريما دغن بايک دان هيذاغن
 فون داغکه اورغله دان ماکنله
 کامي سدولغ حال کادانڻ ساي
 ستياس بر دبر ۲.

فد ماس دسيو ساي برمالم
 درومه راج مودا منکلا کاون ۲
 ساي تيدور فد سبواه رومه
 یغلاين. راج مودا ممبري ساي
 سئورغ منجاک ساي تيدور ايت.
 تککل دتاڻ اوله راج مودا اف
 حاجة ساي داتغ مک ساي پتاکن
 بهوا مقصود کامي هندق ممبلي
 کربو اتو لمبو. سبب ساي تله
 منجادي راج مک فرتوتران
 دانتارا ساي دغن راج مودا ايت

سمفي دکوالا لمفور داکښ
 ایتفون دجوال دان سایفون تباد
 کواس لاکي هندق برجالن جاوه
 دان اینله کالي یغ فغهابیسن
 سکالي باکي ساي برنيانگ کربو.

[اکن دایریغي دغن بهاکین یغ
 فنوه سکالي مغدوغي چریتا
 صاحب الحاکایه منغکف فپامون
 دان دهديهن اوله کراجان
 سلارس سناغ دانجوک قصهش
 منداغه فنشن].

دفتیق درغد ورت احد 10 نویمبر 1935.

ساي سیغکه درومه راج
 منصور دان سلما دوغون اداله
 ساي دحرماتي اورغ جاغن
 دسبوة مکانن برماچم ۲ دهتر
 اورغ کفد ساي.

افیل ساي بالیک رامي اورغ
 مغهتر کسمفادن دوغون منکلا
 راج منصور سنديري مغهتر
 ساي سمفي کفادغ جانیق دان
 دسینيله ساي برچراي دغن راج
 منصور دغن برسلامن ۲.

فرجلانن دري سیتو ککوالا
 لمفور لمان 16 هاري. افیل

وزیر اُحد

روایۃ کوالا لمفور دان توان حاج عبداللہ حکوم

کریو مک ساي فون ممبولتکا
هلوان مٹهادف فرکبونن تناف
اوله کران ساي منجادي کت
ترفقساله ساي باپق ممبو
فکر جان لوار سفر
مٹحاضيري نکاح کهوي
مٹحاضيري موافقة مسج
مپلسيکن فرتتکران ۲ کمف
ترکادغ ۲ دفغکيل اوله فغھوا
اوله توان کولقتر دان ترکاد
مپرتأي استعادة منجنجوغ دو
توانکو داستان دکلغ افلاکي
ماس اد کرامين داستان سفر

منجادي کتوا دان منٹکف
فپامون

اوله کران ساي یغترتوان دان
جوا کتوا ممبولک هوتن سوغي
فوتيه (بغسر رود سکارغ) ساي
فون داغکة منجادي کتوا دعن
فرستجوان فغھولو دان توان
کولقتر دان ساي فون دکلر اورغ
داتوء داغ (فد ماس سکارغ
کتوا ۲ ايت دنماکن توء امفة).

کات توان حاج عبداللہ
حکوم لاکي - افيل ساي تباد
کواس لاکي هندق مٹکالس

کسکادن ممبري بخشیش کفد
ساي باپقن \$100.

کیرا ۲۱ دوا تیک بولن دبلانگ
کیرا ۲۱ فوکل سمیلن مالم وقت
ساي درومه ساي ترکجوة فول
مندغر اورغ منجرية متا تولغ
دري اره جمباتن باتو 15. ساي
برسکرا تورن ساي دافتي سئورغ
متمات بئگالي سدغ برکومفل
دغن سئورغ چينا. سئگوهفون
چينا ایت اد ممکغ فيستول تنافي
نمفقن تا دافة منيمبق. سايفون
تيا د برليغه منولغ بئگالي ایت
دان چينا ایتفون ساي فوکل.
اخرن چينا ایت دافة دتغکف
روفان کفلا فپامون تنافي ماتي
فد کأيسوقکن هاريئ.

کمدین توان کسکادن جوا
ممبري ساي بخشیش واغ توني
سبايق ليم رغکية دغن سلا رس
سنافع بئدنماکن اورغ سنافع
کوفق یايت بئسا سنافع متمات
زمان فرغ فهغ دهولو. نمبر
سنافع ایت 311 بئسا

نکاح کهوين فترا اتو فتري
توانکو.

کیرا ۲۱ دالم تاهون 1905
توان بسر فوليس ماس ایت نما
توان کسکادن فد سوات فاکي'
ماس ساي تغه بکرج مموئغ کايو
ددالم هوتن ساي ترکجوة مندغر
چينا منجرية ۲ متا تولوغ سرت
ممکيق مئتاکن فنچوري دان
فپامون. انته بکيمان امفة اورغ
چينا بئدکجر اورغ ایت لالو تيا د
براف جاوه درفد ساي. سايفون
سام مئجر دبلانگ سهئگ دافة
ساي تغکف سئورغ. بئغ ساي
تغکف ایت روفان اد مناروه
فيستول موجر ساي تيا د
دئيمبقن. کتيک برکومول ۲ ایت
فيستول ایت دچمفقکن کدالم
سوغي. کاونن بئتيک اورغ
لاکي ایت لفس لاري دان
بئسئورغ ساي تغکف ایت ساي
هيا کرومه فاسوغ. اخرن چينا
ايت دحکوم جيل. لفس بچارا
توان بسر فوليس یايت توان

تاهون 1929. فد ماس ايت
ساي تله تيغكل دسين كيرا ۲۱ 80
تاهون دان فد سوات كتيك
بريغكيه كايغينن هاتي ساي
هندق زياره كنكري تمفة تومفه
داره ساي. مك سايفون بر كيرا
دغن انق چوچو ساي كبتولن فد
ماس ايت ساي اد ممفوپاي
موتوركار جنس دوج. اوله كران
فرجلانن ساي ايت اكن مليفوتي
ريبو ۲ باتو ساي تتفكن ممباوا
موتوركار سفاي لبه سنغ برجالن
دري ساتو كساتو تمفة.

ساي برتولق دري رومه ساي
دالم بولن دسيمبر 1929 منوجو
بلاون (دلي) برسرت دغر
استري ساي، سئورغ بودق چچو
ساي دان دوا اورغ انق ساي
يايت محمود دان حاج
عبدالصمد. كدوا ۲ انق ساي ايت
دچادغن سباكي فنجال
موتوركار. دري بلاون مولاي
فاكي موتوركار برهتي سما
دفكن يغبيرانم سيانتر. فاك

سبكيما يثرتوليس (Enfield).
سناغ اين اد فد ساي هغك
هاري اين ساي سيمفن بايك ۲.

مندافة فنشين

كيرا ۲۱ توجه اتو دلافن تاهون
دبلاغ ساي فون فنة راسا
منجادي كتوا ايت سبب بدن
ساي تله عذر راسن عمر ساي
سده لبه 70 تاهون. مك فد 13
جنواري 1912 سايفون مغهتر
سورة كغد توان كولقتر مهركن
فغكة كتوا ايت لالو دتريما اوله
توان ايت دان سمنجق ايت
تياداله ساي جادي كتوا لائي.
كمدن دغن سوگغن دانئارا
توان كريسن اتو توان بويد فد 1
اوگس 1922 سايفون دكرنياكن
فنشين يغ ساي تريما هغك ماس
اين.

فولغ كسمترا

سمنجق ساي تله منججق تانه
سمنجوغ اين ساي تيا دفرنه
باليك زياره كسمترا مليكن دالم

فرجلانن ايت هاڻ ڪيرا ۲۱ ٽيڪ
 امڦه جم لاکي تنافي اوله ڪران
 جالن بسرڻ ڪچيل دوا بواه
 موتورڪار تآ بوله برسليسيه اوله
 ايت ڪامي ترفقسا مننتي
 موتورڪار يڻغ تورن دري ڪرنچي
 ايت ڪران هندق مڻيلقڪن جاڻن
 بردمفيق دتغه جالن.

اوله ڪران ميمغ اڪن منغڪو
 دان ڪبتولن فول ماس ايت هاري
 بالي سيتو (هاري فرهمفونن
 فڪن) مڪ ساي فون برجالن ۲
 مليهه فڪن ايت ساي دافتي
 برييو ۲ مأنسي برجوال بلي
 سموان درفد بغسا ملايو درفد
 برباکي ۲ بغسا. دسيتو ساي ليهه
 سڪل فرنيڪان دان فرتوڪاڻن
 دفڪڻ اوله اورغملايو سمات ۲.
 توڪڻ ۲ بسي توڪڻ اين، توڪڻ
 تمباڪ ماله توڪڻ فغڪيس (توڪڻ
 چوڪور) فون ملايو بلاڪ. سرب
 روف ڪاين ۲ بوله ددفا تي سموان
 تنونن اورغ ۲ ملايو بڪيتو فول
 هيدوفن ۲ سفرت ڪربو ڪمبيغ

ايسوقڻ برتولق فول سمفي
 ڊڪوت نوفن (مندهيلغ) ڪيرا ۲۱
 فوڪل دوا فتح. فاکي ايسوق
 تروس ڪراوا ۲۱ ڪماغا (منغڪابو)
 سيغڪه دتمغه تون حاج
 عبدالصمد ايهندا باکي المرحوم
 توان حاج محمد طيب جيه. في.
 ڪوالا لمفور. دسيتو برتمو دغن
 توان حاج محيي الدين يايت
 منتو توان حاج محمد طيب
 ايت (سڪارغ تيغڪل دفودورود
 ڪوالا لمفور). ايسوق هارين
 ساي براغڪه ڪفادغ تيبا دسيتو
 وقت ظهر لالو برمالم. فاکي
 ايسوقڻ فول سمفي دبائغ ڪافس
 سمفي فوڪل 2 فتح. فرجلانن
 دتروسڪن سمفي داير حاج
 فوڪل ساتو مالم ترفقسا برهنتي
 تمباهن فول اير به فد ماس ايت
 فد ڪايسوقڪن هارين تيباد
 برتغڪوه لاکي برتولق تروس
 ڪتافن.

افيل سمفي دتافن سٺوله ۲۸
 ساي نله تيبا دنڪري ساي ڪران

ساي لاكي ۲ دان فرمفوان 30
 تاهون دهولو فد حال تا سئورغ
 جوا فون يغ تيغكل لاكي بول
 برچلوتيه سفاته دوا جاغئكن يغ
 ترتوا يغ سبائي دغن ساي فون
 سموا تله برفنده كئكري يغ
 بقاء. يغاد هپاله فئكة انق دان
 چوچو.

زياره قبور

دوا هاري دبلاكغ ساي فون
 زياره كقبور ايهندا ساي دكون
 كليكير نماث يآيت سوات تمغه
 يغترتغكي منداكي كيرا ۲ ستغ
 باتو. سبائي كناغن ۲ مك ساي
 تانم باتو نيسن.

كمدين ساي ملاوة فون
 سوات تمغه برنام كوت تبه دما
 اداث سوات مقام يغدفوج اور
 سبائي كرامة يغبسر.

ساي دافة اذن ماسوق كدال
 ساي دافتي ددالمن فنوه دغ
 فنجي ۲ اد يغكونيغ اد يغفوتيه
 بركاويتن دسان سين.

ايم ايتيق دجوال اورغ ملايو
 بلاك. فندقن فد فندافة ساي فكن
 ايت بوكن سهاج اهل فنجوال
 دان فمبلي دسيئو سموا ملايو
 تنافي اياله جوا ورن دان باهون
 سموا ملايو.

سمفي كرومه

كيرا ۲ تغه هاري ايت كريتا
 موتوركار يغ تورن دري كرنچي
 ايتفون سمفي دان ستله دكتهوي
 بهوا تباد موتوركار دبلاكغ
 لاكي مك سايفون برلفس فول
 سمفي دكمفوغ وقت جم فوكل
 امغه لالو نايك كرومه ساي يغ
 ساي تيغكلكن 80 تاهون
 دهولو.

تيدقله دافة ساي فريكن -
 كات توان حاج عبدالله حكوم -
 بكيماي سايون هاتي ساي كتيك
 ايت يآيت كتيك تركمببر ۲
 دهدافن مات ساي تلاك دان
 تفيان سرت هلامن دمان ساي
 تله برسرونوق ۲ دغن راكن ۲

نصيحة كيراڻ اورغ ۲ دسيٽو
منجاوهڪن ديري درفد كفرچيان
يغ ممباوا كغد كسساتن. راسن
سمفي سكارغ جين ايت تباد
منداتعڪن اف ۲ بنچان كغد
ساي.

ساي دودق درومه دكمفوغ
ساي ايت (كمفوغ ابو) هان
سلما ليم هاري امفه مالم سهاج.
سايغون برتولق باليك دغن
موتوركار ايت جوا سمفي
دبلاون ترڪندالا سديكيه كران
مغمييل واغ ضامن (دغوزيه)
تتكل ماسوق دهولو.

جمله ميٽق بنزين فرڪي
باليك كيراڻ ۲۱ 230 كيلن دان جاوه
فرجلانن يغ دتمفوه وقت فرڪي
كيراڻ ۲۱ 2,300 باتو دان باليك
كيراڻ ۲۱ 2,060 باتو. اينله كالي
يغاول ساي باليك كسمترا دان
بارغكالي اينله جوا كالي
يغاخرن. سمنجق ايت برڪالنه
ساي تيغكل دكمفوغ ساي بغسر
رود هڪ هاري اين.

ساي دغندو اوله اورغ ۲
دسيٽو كغد سوات باتو بسر دمان
كوننڻ اد كسن تاغن كرامه. بايق
اورغ ۲ دسيٽو ممنا فرتولوغن
كغداڻ. كوننڻ اد جين دسيٽو
اوله كران فد فغاجين ساي
فربواتن يغدمكين ايت كاروه دان
بوله جادي شرڪ انته بكيمن
ساي تله جادي ترلنجور منستا
كتوا ۲۱ كمفوغ دسيٽو لالو ساي
كتاڪن بوده دان ماچم ۲ لائي
سهغڪ ساي ديري نصيحه اوله
اورغ ۲ دسيٽو جاغن تكبر كغد
كرامه ايت دتاڪوتي كلق كنا
كوتوه سفرت ساكيه اتو لائين ۲
بنچان. سايغون برتمبه ماره لالو
ساي منغوه دادا دان برڪات جڪ
بتول اد جين يغتوان ۲ سمبه ايت
ماريله ماڪن ساي اين. دانلاڪي
كات ساي تباد لائين يغدسمبه
مليڪن الله. دمالم ايت ساي
جروموسڪن باتو ايت دان
فراسفن ۲ دسيٽو فون ساي
ليمفر ۲ ڪن اخرن ساي بري

انق چوچوڻ

دغن اين تمتله روايه كوالا
لمفور دان روايه توان حاج
عبدالله حكوم انتوق فائده
فمباچ ۲ كيت.

فاتوتله كيت سبوة سديكية
بهوا توان حاج عبدالله حكوم
ايت بوكن سهاج تله منمفوه
برباكي ۲ فرجلانن هيدوف ددنيا

تتافي اياله جوا سئورغ باف
يغبرجاس. انقن دانتارا لاکي ۲
دان فرمفوان برجمله 18 اورغ.
چوچوڻ قد ماس اين برجمله
53 اورغ دان چيچيه بهارو 17
اورغ. تتافي جك دفنچئكن الله
عمرن سديكية لاکي هاروس ۲
اكن ممفوپاي اونيغ ۲. تمت.

دفتيق درفدورت احد 17 نوبمبر 1935.

